

FAKULTETA ZA UPORABNE DRUŽBENE ŠTUDIJE
V NOVI GORICI

**DIPLOMSKA NALOGA
VISOKOŠOLSKEGA
UNIVERZITETNEGA ŠTUDIJSKEGA
PROGRAMA PRVE STOPNJE**

IRENA VRTOVEC

FAKULTETA ZA UPORABNE DRUŽBENE ŠTUDIJE
V NOVI GORICI

DIPLOMSKA NALOGA VISOKOŠOLSKEGA
UNIVERZITETNEGA PROGRAMA PRVE STOPNJE

POLOŽAJ ŽENSK V PUNK GLASBI

Mentorica: doc. dr. Nevenka Podgornik

Nova Gorica, september 2014

Irena Vrtovec

IZJAVA O AVTORSTVU

Študentka Irena Vrtovec izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela z naslovom Položaj žensk v punk glasbi, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Nevenke Podgornik, in da dovoljujem objavo diplomskega dela na spletnih straneh fakultete.

Nova Gorica, _____

Podpis: _____

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem svoji mentorici doc. dr. Nevenki Podgornik za zaupanje in vso strokovno ter velikodušno vsestransko pomoč pri izdelavi diplomske naloge.

Zahvaljujem se vsem bližnjim in prijateljem za vso pomoč, razumevanje, potrpežljivost ter spodbudo. Prav tako sem hvaležna vsem, ki so mi stali ob strani in mi pomagali pri izdelavi diplomske naloge.

Rada bi se zahvalila tudi vsem intervjuvankam za njihovo pomoč, da so z menoj delile svoje izkušnje, znanja in mišljenja.

Diplomsko nalogo poklanjam tako očetu Ljubu kot tudi vsem, ki so prispevali k soustvarjanju punk glasbe, ter tistim, ki so in bodo aktivni v punk subkulturi in se bodo s tem tudi trudili, da punk ne bo umrl.

POVZETEK

Diplomska naloga predstavlja položaj žensk v punk subkulturi, predvsem razmerje med spoloma in njihovo aktivno udejstvovanje v punk glasbi. Z razvojem glasbe se je razvijala in postajala množična tudi punk subkultura, v kateri so ženske našle svoj prostor za ustvarjanje ter tako postajale vedno bolj dejavne. V nalogi opisujem punk subkulturo tako v svetu kot v Sloveniji in bistvene elemente te subkulture. Poglavje o punk subkulturi zajema način izražanja, načelo DIY (»naredi sam«), vlogo fanzinov in načelo non-profit (neprofitnosti). Naslednje poglavje se osredotoča na gibanje Riot Grrrl in predstavlja njegovo zgodovino, od začetka delovanja v devetdesetih letih prejšnjega stoletja vse do danes. Ravno tako je opisana vloga glasbe in fanzinov ter najpomembnejše glasbene skupine, ki so delovale in pustile največji pečat v gibanju Riot Grrrl. Nato sledi poglavje o ženskah v punk subkulturi, in sicer od samih začetkov integracije žensk pa vse do danes. V nadaljevanju je navedena problematika žensk v tej subkulturi, saj za to še vedno velja, da je v domeni moških predstavnikov. Kot zadnje poglavje teoretičnega dela diplomske naloge pa so predstavljena angažirana besedila nekaterih glasbenih skupin.

Empirični del diplomske naloge zajema predstavitev in interpretacijo rezultatov kvalitativne raziskave. S pomočjo individualnih, polstrukturiranih intervjujev so pridobljeni podatki, potrebni za analizo empirične raziskave. Intervjuji so opravljeni s šestimi glasbenicami, ki so aktivne v punk subkulturi. Cilj diplomske naloge je dobiti odgovore na glavno raziskovalno vprašanje glede enakovrednega statusa žensk v punk subkulturi.

S pomočjo raziskave, ki sem jo opravila, sem dobila pritrdilni odgovor večine intervjuvank na vprašanje enakovrednega položaja žensk v punk glasbi.

Ključne besede: punk, subkultura, ženske, gibanje Riot Grrrl, fanzini, spolna neenakost.

ABSTRACT

This present undergraduate thesis presents the position of women in punk subculture, focusing mainly on the difference between the genders and the active approach of women in punk music. With the development of music, the punk subculture also started to develop and grow. In this subculture women found their place where they were able to express their creativity and thus they became more and more involved. In this present undergraduate thesis I am describing the punk subculture worldwide as well as in Slovenia and the main elements of this subculture. The first chapter includes ways of expressing in the subculture, the principle of DIY (“Do it yourself”), the role of fanzines, and the role of the non-profit principle. The following chapter focuses on the history of the Riot Grrrl movement, from its beginning in the early nineties until today. The chapter also presents and describes the role of music, fanzines and the most important active musical bands, that have left a mark in the Riot Grrrl movement. Further on, follows the chapter dedicated to women in the punk subculture. It describes their integration, starting with the early years and up till today. Further on I’m describing the problems of women in this subculture, for this is a subculture dominated mainly by male representatives. Lyrics that represent strong social, political and feminist opinions are presented in the last chapter of the theoretical part of this undergraduate thesis.

The empirical part of this undergraduate thesis covers the presentation and the interpretation of the results of the qualitative research. With the help of individual and half-structured interviews I have obtained the information, necessary for the analysis of the empirical research. The interviews have been carried out with six female musicians, which are actively involved in the punk subculture. The goal of the undergraduate thesis is to obtain the answers to the main research question regarding the equivalent position of women in the punk subculture.

With the help of research, I obtained positive answers from the majority of the interviewed women regarding the question of the equivalent position of women in the punk subculture.

Keywords: punk, subculture, women, Riot Grrrl movement, fanzines, gender inequality.

KAZALO VSEBINE

1.	UVOD.....	1
2.	PUNK SUBKULTURA	3
2.1.	Punk kot način izražanja	5
2.2.	Načelo DIY («Do it yourself»)	6
2.3.	Vloga fanzinov v punk glasbi	8
2.4.	Načelo non-profit.....	10
3.	GIBANJE RIOT GRRRL.....	11
3.1.	Zgodovina gibanja	12
3.2.	Vloga glasbe	14
3.3.	Fanzini gibanja Riot Grrrl.....	17
4.	ŽENSKÉ V PUNKU	20
4.1.	Začetki integracije žensk v punk glasbo	20
4.2.	Opredelitev problema žensk v punku	22
4.3.	Ženske v punku danes	26
5.	ANGAŽIRANA BESEDILA	29
6.	EMPIRIČNI DEL	35
6.1.	Metodologija	35
6.2.	Interpretacija pridobljenih rezultatov	36
7.	ZAKLJUČEK	41
8.	LITERATURA IN VIRI.....	43

KAZALO SLIK

Slika 3.1:	Manifesto gibanja Riot Grrrl iz leta 1991	13
Slika 3.2:	Skupina Barb Wire Dolls	17
Slika 3.3:	Fanzin <i>Riot Grrrl</i>	20

1. UVOD

Punk se je sprva začel razvijati v prvi polovici sedemdesetih let prejšnjega stoletja v Veliki Britaniji in ZDA. Kot začetnike gibanja smatramo skupine, kot so The Clash, Sex Pistols in The Ramones (Moran, 2010). Kot množična subkultura, tako v svetu kot v Sloveniji, mnogim posameznikom omogoča glasbeno udejstvovanje, hkrati pa nudi tudi družbenopolitično angažiranje (Bašin, 1999). Pri tem ni pomembna samo glasba, temveč tudi angažirana besedila, ki so največkrat odraz družbenega stanja in političnih razmer. V preteklosti je bil pomemben element te subkulture tudi imidž, ki se je z leti spreminjal iz prvotnega nepogrešljivega dela do današnjega imidža, v katerem ima bistveno vlogo odločitev posameznika o svoji vizualni podobi (Mrevlje, 2004). Pri punk subkulturi ne gre samo za glasbo, ampak za način življenja in razmišljanja, ki je v nasprotju z obstoječimi normami, ki jih postavlja družba (Errickson, 1999).

Z razvojem punk glasbe so začele tudi ženske delovati v tej zvrsti glasbe, s tem so opozorile, da niso le spolni objekt, temveč tudi ustvarjalne in aktivne v širšem družbenem ter političnem okolju. Najbolj so dejavne na glasbenem področju, predvsem z igranjem na inštrumente, ki so bili prej v domeni moških članov skupin (Viler, 2011). Sprejemati so začele punkovski stil oblačenja, ga spreminjale in ustvarjale nove provokativne načine izražanja. S pojavom drugačnosti, ki so ga ženske v punk glasbi razvijale, in z neupoštevanjem družbenih norm o ženskem lepotnem idealu so se začela pojavljati tudi nerazumevanje in nasprotovanje širše družbene okolice (Triebel, 2010).

Ženske, ki so bile glasbeno aktivne v punk subkulturi, so z besedili in kričavimi vokali dokazale, da so samozavestne ter enakopravne moškim v tej sceni (Viler, 2011). S tem, ko so postale vse bolj aktivne pri udejstvovanju in širjenju svojih sporočil prek fanzinov in glasbe, so vlivale pogum in samozavest drugim ženskam, da so same začele aktivnejše delovati pri ustvarjanju fanzinov DIY in glasbe (Isaacson, 2011).

Pomembno vlogo ima tudi feministično gibanje Riot Grrrl, ki je bilo najbolj aktivno v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, njegov vpliv na punk glasbo in subkulturo pa je čutiti še danes. Ženske so bile aktivne tako v glasbenih skupinah kot tudi pri samem pisanju fanzinov,

s tem so širile družbenopolitična in feministična sporočila (Levine, 2012). S svojimi glasbenimi nastopi so z videzom želele poudariti svoja sporočila in besedila (Leverić, 2013). V prej omenjenih fanzinih so aktivne članice gibanja Riot Grrrl pisale o tabujih, kot so posilstvo, motnje hranjenja, splav, spolnost itd. Ravno tako so s pisanjem širile svoje osebne izkušnje in pri tem vzpostavile kontakt z drugimi dekleti, ki so imele podobne izkušnje ter probleme (Schilt, 2003).

Diplomska naloga je razdeljena na teoretski in metodološki del. V teoretskem delu so opredeljeni osnovni pojmi, in sicer sam pomen punk subkulture, gibanje Riot Grrrl, ženske v punku ter angažirana besedila. Pojmi so povezani s strokovno literaturo različnih avtorjev, tako slovenskih kot tudi tujih. Najbolj se posvečam gibanju Riot Grrrl in ženskam v punk subkulturi, saj me zanimajo njihovo glasbeno udejstvovanje in problemi, s katerimi se glasbenice srečujejo. Podrobneje predstavljam samo punk subkulturo, načelo DIY («naredi sam»), opisujem vlogo fanzinov in načelo non-profit. Predstavljam tudi štiri besedila punk skupin, v katerih so članice ženske, saj želim s tem prikazati različne tematike pesmi.

V empiričnem delu je izvedena kvalitativna raziskava, in sicer sem podatke pridobila in analizirala s pomočjo intervjujev, ki sem jih opravila z glasbenicami v punk subkulturi. S svojim znanjem, mišljenjem ter izkušnjami so mi najbolj pomagale in z njihovo pomočjo sem dobila največ podatkov, ki sem jih potrebovala pri svoji diplomski nalogi.

V diplomski nalogi raziskujem položaj žensk v punk subkulturi, osredotočam se na vprašanje enakovrednosti žensk v punk glasbi in skušam nanj tudi odgovoriti. Skušam raziskati, kakšno je njihovo mnenje o odnosu družbe do njihovega delovanja in videza. Ravno tako raziskujem mnenja žensk, ki delujejo v punk glasbi, o tem, ali jih ostali ljudje, ki so del subkulture, sprejemajo kot glasbenice ali zgolj kot spolni objekt. Cilj je tudi ugotoviti, kako ženske vidijo to subkulturo danes.

Glavno raziskovalno vprašanje diplomske naloge: Ali se ženske počutijo enakovredne moškim v punk glasbi?

Namen diplomske naloge je ugotoviti, kako se danes ženske počutijo v punk subkulturi, kako jih sprejemajo ostali glasbeniki in širša družba. Želim tudi dobiti odgovor na svoje glavno vprašanje in njihova mnenja o punk subkulturi danes.

2. PUNK SUBKULTURA

Ena izmed definicij subkulture je, da je del konkretne družbe, ki se v svojih potrebah, normah, orodjih, vrednotnih sistemih in institucijah razlikuje od vladajočih institucij posamezne družbe. Sam izraz sub-kultura (lat. sub – pod, spodaj) postavlja subkulturo v stanje odvisnosti od temeljne kulture. Različni kriteriji, na primer kriteriji socialne definicije starosti, kriteriji glasbenega okusa ali kriteriji interesa, združujejo različne kategorije članov neke družbe in različne ljudi. Subkultura ima neke značilnosti, ki spadajo k pojmu kulture. Pri tem je pomemben jezik, ki ga uporabljajo člani neke družbe, saj je to element, ki ga vsebujejo subkulture in celotna družba. Jezik, ki ga uporabljajo v neki subkulturi, postane specifičen jezik te skupine. Pomemben element razlikovanja med subkulturo in kulturo pa je tudi videz. Pripadnost neki subkulturi se izraža tudi z imidžem članov take skupine. Tak videz neke skupine pomeni zaščitni oziroma razpoznavni znak subkulture. Tako ravnanje v videzu člana subkulture pomeni njegovo identifikacijo prek zunanje podobe z uspešno podobo glasbene zvezde. Videz članov skupine in specifične variacije jezika – sleng so pogoj za komunikacijo znotraj neke skupine. S tem si vsak pripadnik pridobi pravico vstopa v tako subkulturno skupino. Subkultura je sestavni del splošne kulture neke družbe in ima neki prispevek k pestrosti pojavnih oblik ter različnih form, ki morajo biti znotraj spremenljivega v sami kulturi. V drugi polovici šestdesetih let prejšnjega stoletja se s študentskimi upori začne uporaba pojma subkultura (Fištravec, 2002). Oblikujejo se ob določenih družbenih skupinah s poglobitvim zanimanjem, ki razvijajo prepoznavno identiteto, strukturo in obliko, v nasprotju z matično kulturo ter dominantnimi trendi v družbi (Ogrinc v Brake 1983, str. 213–214).

Prvi punkerji so potisnili do skrajnosti svoja oblačila, pričeske, droge, glasbo in vedenje. Bili so mladinska subkultura, ki je temeljila na tem, da je popolnoma nasprotovala vsemu, kar je od njih družba pričakovala. Izbirali so najbolj grozljive elemente iz preteklosti in vključili simbole raznih grozot v svoj slog. Rasizma niso zagovarjali, a so nosili svastike in nacistične pasove okrog roke. Niso zagovarjali religije, a kljub temu so nosili križe, pomešali so simbole in sloge, da bi šokirali in povzročili ogorčenje. Punkerji so se družili na železniških postajah in avtobusnih postajališčih z namenom, da bi jih ljudje opazili. Hoteli so biti videni in se

zoperstaviti tradiciji, da bi se iz nje norčevali. Sovražili so vladajočo oblast in verjeli, da je edini način življenja ta, da si na osebni ravni ustvarijo lastna pravila, ne da bi se pri tem ozirali na družbo. Bili so anarhisti, ki so verjeli, da bo kaos pomagal in vzpostavil naravni red (Errickson, 1999).

V Sloveniji se je punk pojavil v socialistični kulturi leta 1977 kot edina alternativa. »Besedila skupin so razumljena kot kontrakturne prakse ali mesta opozicijske kulturne identitete« (Gržinić 2003, str. 67). Pojav punka je povzročil spremenjene družbene procese, ker je punk scena vplivala na študente, srednješolce in intelektualce ter je bila povezana z delavskim razredom (Gržinić, 2003). Punk je postal pomembna in množična subkultura v Sloveniji, mnogokrat kloniran tako v glasbenem kot tudi vizualnem smislu. Z aktivnim delovanjem posameznikov se je punkovska ideja nadaljevala vse do danes. Za samo subkulturo so pomembni koncerti in festivali, ki imajo tudi socialno vlogo in na katerih se srečujejo ter spoznavajo punk navdušenci. Na takih dogodkih je moč videti različne skupine, ki prihajajo tudi iz tujine. Udeležba na festivalih in koncertih vzdržuje punk sceno pri življenju, kar potrjujejo redni punkovski festivali kot na primer mariborski No Border Jam in drugi (Bašin, 1999). Festival No Border Jam je še vedno aktiven, nekateri pa so tudi prenehali delovati. V Tolminu že četrto leto poteka festival Punk Rock Holiday, na katerem je že nastopila skoraj vsa svetovna smetana punk rock glasbe, pa tudi domače in tuje neuveljavljene skupine. Danes se pomen punk scene kaže tudi v dejstvu, da je vedno večji obisk na tem festivalu, na katerega prihaja vedno več tujih znanih skupin kot tudi veliko obiskovalcev iz celega sveta. Punk Rock Holiday je štiridnevni festival, na katerem se zvrsti približno petdeset glasbenih skupin, sam festival se lahko pohvali z nastopi punk rock hardcore smetane, kot so NOFX, Bad Religion, Lagwagon, Anti-Flag, Sick Of It All, Propagandhi, Suicidal Tendencies, The Toy Dolls, 7 Seconds, Adolescents, Ignite itd. V Evropi so poleg Punk Rock Holiday dejavni in obiskani tudi punk hardcore festivali Groezrock (Belgija), Rebellion (Velika Britanija), Mighty Sounds (Češka), Monteparadiso (Hrvaška) itd.

V devetdesetih letih so skupine Bad Religion, Adolescents in Descendents razširile melodični punk hardcore po celem svetu z oznako »Epitaph zvok«. Ta melodičen punk hardcore je prevzel vodilno vlogo v punku in postal svetovno znan fenomen (Bašin, 1999). Bašin v svojem delu *Punkerji, punk ni mrtev, punkerji so!* navaja, da v devetdesetih letih punk ni več tak, kot je bil pred dvajsetimi leti. Ideje punka, kot so neodvisnost, individualna svoboda, kritičnost, nekonvencionalno izražanje, so počasi izgubljale svoj pomen kakor tudi vizualno

podobo uporništvu. Punk ni več politično nevaren državnim aparatom kot tudi ne glasbeni produkciji. Vloga kapitala je premagala prvotne ideje punka in začela izkoriščati punk subkulturo v svoj prid ter pri tem skomercializirala to zvrst glasbe. Kljub globalizaciji punk ideologije je še vedno socialno in politično angažiran, podpira drugačnost ter samosvojost (Bašin, 1999).

V punk sceni deluje mnogo različnih skupin, nihilistične, politične in anarhistične, ki so uspešne pri svojem kritičnem izražanju in nasprotovanju vladajoče leve ali desnice kot tudi avantgarde in reakcionarje (Brake, 1983).

Punk je proti sistemu, proti vzpostavitvi ravnovesja, institucijam in veri. Pripadniki gibanja verjamejo v anarhijo, svobodo ljudi, uničenje tradicije in verjamejo v osnovno resnico, ki obstaja nekje pod vsemi družbenimi omejitvami. Cilj je bil pridobiti bolj avtentičen občutek resnice. Kar so posamezni pripadniki punk gibanja doprinesli družbi, je to, da je punk kot način razmišljanja navdihnil ljudi, da drugače gledajo na življenje. Subkultura spodbuja k ustvarjalnosti, svobodi in nuji, da si posameznik ustvari svoje mnenje glede težjih družbenih vprašanj (Errickson, 1999).

2.1. Punk kot način izražanja

Punkerji so izoblikovali izrazit življenjski stil in s tem spreminjali stare uveljavljene vrednote. Njihov stil oblačenja je vseboval različne verige, ključavnice, sponke, pasje ovratnice, jermene itd. Tako ženske kot moški so se močno naličili, kar je bilo v takratnem času nasprotno z uveljavljenimi pravili. Ženske in moški so imeli podobne frizure, lase pobarvane z živimi barvami, obrite predele glave, nekatere ženske so imele lase počesane ali natupirane pokonci. Lase so si barvali pretežno z živo rumeno, rdečo, oranžno, zeleno pa do modre in črne. Hlače iz džinsa so bile strgane ali popisane, na majicah so bila napisana razna gesla, obuti so bili v stare superge. Enako so se oblačila tudi dekleta, ki so se pozneje odločile za ozka mini krila iz usnja ali skaja. Uporabljale so tudi mrežaste nogavice, stare čipkaste srajce in pa visoke pete (Potokar, 1985). Frith v svojem delu *Zvočni učinki; Mladina, brezdelje in politika rock'n'rolla* pravi, da so s takim načinom oblačenja punkerji opozarjali na dvolično moralno takratne družbe, ki je v zasebnosti marsikaj dopuščala, v javnosti pa kruto obsojala (Frith, 1986).

Imidž je v punku pomenil svobodo telesa ter ustvarjanje samostojnega področja in je pomemben tudi pri definiranju družbenospolnega trenutka in osebnosti v subkulturi (Gržinič, 2003). Punkerji so s svojim videzom šokirali svet, saj so jih mediji najpogosteje obsojali in kritizirali ter jih označevali kot pijance, kršitelje javnega reda ipd. Ker so s svojim načinom obnašanja izražali tudi svoja stališča in prepričanja, je bil imidž pomemben prepoznavni element te subkulture. Mrevlje v svojem delu *25 let punka v Sloveniji. Spremembe na punkovski sceni* navaja, da sodobni underground punk daje večji poudarek sami glasbi kot pa podobi ali imidžu, ki ga je imel punk v preteklih letih (Mrevlje, 2004).

V današnjem času punkerji s svojim videzom ne šokirajo širše družbe, saj jo je danes težje šokirati kot trideset let nazaj. Njihov imidž se je v letih skomercializiral, na primer bulerji, karirast in živalski vzorec oblačil, potiskane majice itd. Že nekaj let imajo dekleta in fantje obrbite predele glave, lase pobarvane z živimi barvami, najmanj desetletje pa sta moderna tudi body piercing in tetoviranje, kar je nekoč veljalo za tabu.

Punk je s svojim glasbenim izražanjem nudil več izziva zdolgočaseni mladini, ki je bila naveličana poslušanja komercialne glasbe. S tem jim je ponudil novo obliko glasbe, ki je bila hrupnejša in hitrejša. Agresivna glasba v punku je bila poleg videza pomembna oblika kritiziranja družbene ureditve in izražanja nezadovoljstva s stanjem v družbi. Punk je nudil glasbeno delovanje vsakemu, ki je to želel, in s tem brisal stroge meje med glasbenimi izvajalci ter poslušalci (Mrevlje, 2004).

Mladi uporabljajo glasbo predvsem kot sredstvo, s katerim izražajo svoje strahove, skrbi in probleme v svetu, kjer niso sprejeti zaradi drugačnega videza in obnašanja. V letih, odkar se je punk pojavil, so se njegovi člani tudi politično udeleževali (Errickson, 1999).

Nekateri poslušalci punk glasbe tudi danes sami izdelujejo svoja oblačila, šivajo našitke in skrbijo za svoj zunanji videz. Na samih koncertih in festivalih je poleg glasbe tudi publika zelo zanimiva, saj ponuja raznolikost in široko ustvarjalnost posameznikov (po načelu DIY).

2.2. Načelo DIY (»Do it yourself«)

Ideologija DIY (»Do it yourself«) oziroma »naredi sam« je brezmejna in neprilagodljiva prevladujočim vrednotam družbe. V undergroundu se je izoblikovala punkovska ideologija na

obroju družbe, oblikovale so se mednarodne ter selektivne komunikacijske mreže, ki so temeljile na individualni percepciji in ki so se izolirale od uveljavljenih prevladujočih komunikacijskih sredstev (Bašin, 1999).

Punkerji so sami kreirali svoj stil oblačenja in izdelovali oblačila (Bašin, 1999). Začeli so izdelovati tudi razne značke oziroma bedže, ki so jih naredili z odrezki iz časopisov, prilepljenih na značke. Te se je pozneje lahko dobilo industrijsko narejene (Potokar, 1985). Z razvojem punk subkulture se je razvijala tudi proizvodnja in prodaja teh izdelkov.

Pojavljale so se tudi samozaložbe, s katerimi so ohranjali nadzor nad proizvodnjo in prodajo svojih izdelkov. S tem so ohranjali tudi neodvisnost produkcije v smislu DIY, na primer Ohoho Records skupine Pridigarji itd. (Bašin, 1999). Etika DIY ali »naredi sam« spodbuja kreativnost, aktivno delovanje in zavzetost v subkulturi, istočasno pa pomeni nasprotje proizvodnji ter široki potrošnji sodobne družbe. V sedemdesetih letih je bilo načelo DIY v tesni povezavi s punk gibanjem, s tem je zblížal glasbene ustvarjalce in občinstvo. Načelo »naredi sam« pomeni odziv proti prvim negativnim zapisom o punku v medijih, ki so punkerje označili kot nasilne, njihovo glasbo kot razbijajočo in hrupno, punk pa kot nepomembno, plehko in nihilistično gibanje. Ideja DIY je pomenila tudi možnost izdelave svojega lastnega portreta in osebnosti skozi fanzine ali glasbo, ki je bil v nesoglasju s prikazovanjem v medijih (Kolmančič, 2001).

Pomemben element ideologije DIY so fanzini, o katerih bom pisala v naslednjem poglavju. Fanzini so predstavljali drugačne vrednote, ki so bile v nasprotju z obstoječimi v družbi in so pomenile kulturni odpor punk subkulture. Začetni fanzini so širili načelo DIY in vabili k aktivnemu sodelovanju in ustvarjalnosti (Kolmančič, 2001).

Temelje sistema mreženja, ki ga punkerji uporabljajo danes, so ustvarile punk hardcore skupine, kot je Black Flag, v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja. Za sodelovanje v načelu DIY je bilo treba navezati stike z drugimi, za izpolnitev ciljev, ki so si jih zadali, je bila potrebna komunikacija z ostalimi somišljeniki. Mreženje v punk subkulturi se je s prihodom elektronske komunikacije drastično spremenilo. Spletni fanzini, spletne strani za delitev glasbe z drugimi in elektronska pošta omogočajo praktično vsakemu punkerju, da se poveže z ostalimi punkerji in glasbenimi skupinami znotraj subkulture (Moran, 2010).

Moran v svojem delu *Punk: The Do-It-Yourself Subculture* pravi, da na tipičen punk koncert lahko gledamo kot na igrišče, kjer skupine, ki nastopajo energično, igrajo tako glasno in hitro kot le lahko, udeležencem pa je omogočeno, da uživajo in se sprostijo ob njihovi glasbi, ne da bi bili omejeni s kakršnimikoli pravili. Na punk koncerte lahko gledamo tudi kot na zbirališče. Punkerji si med nastopi skupin izmenjujejo informacije o novih skupinah in prihajajočih dogodkih ter druge pomembne informacije glede subkulture, saj nastop predstavlja tako priložnost za druženje kot tudi za spremljanje žive glasbe. Zanimivo je, da je temeljna vrednota, glede katere se vsi pripadniki punk subkulture strinjajo, etika DIY. Možnost izdelave in distribucije idej in umetnosti brez vmešavanja velikih korporacij je, kot kaže, pglavitna ideja punk subkulture (Moran, 2010).

Načelo DIY ali »naredi sam« je združeno z delovanjem v punk sceni tako na glasbenem in ideološkem področju, ki temelji na osnovni kritiki družbe ter predstavlja alternativo obstoječi široki potrošnji (Mrevlje, 2004).

Danes se na koncertih še vedno prodajajo razni »naredi sam« izdelki, kot na primer značke, našitki, majice itd. Skupine na koncertih in festivalih ponujajo svoj »merch«,¹ in sicer majice, zgoščenke, našitke, kape, puloverje ipd. Kar nekaj glasbenih skupin izdaja svoje zgoščenke v samozaložbi in posname svoje videospote.

2.3. Vloga fanzinov v punk glasbi

»Fanzine je angleška skovanka iz besed 'fan' – ljubitelj in 'magazine' – revija. To so preprosto razmnožene publikacije, ki jih izdajajo sami pripadniki nekega dogajanja. Pogosto zagotavljajo alternativni vir informacij, namenjene pa so manjšemu krogu bralcev« (Brake 1983, str. 167). Doma narejeni fanzini so v punk subkulturi širili punkovsko idejo. Najbolj znani slovenski fanzini so ptujski *V.I.T.R.I.O.L.*, novogoriški *13. brat* in ljubljanski *Scirocore* (Bašin, 1999). Novogoriški *13. brat* se je iz tiskane verzije preselil na spletno stran in socialno omrežje Facebook, kjer še vedno deluje.

Fanzini so bili pomembno komunikacijsko sredstvo tako v punk subkulturi kakor tudi v subkulturah metal glasbe, gejev, lezbijk, skejterjev, crusterjev, skinheadov in drugih. Uspešno

¹ Krajše ime angleške besede »merchandise«, kar pomeni plošče, oblačila, modne dodatke in na splošno določene izdelke glasbenih skupin.

so se izogibali cenzuri in nadzoru, ker so delovali skrito pred očmi javnosti (Kolmančič, 2001). Kot sem že prej omenila, je bilo največ fanzinov v subkulturah punk, hardcore in metal. Po mnenju Craigha O'Hare so fanzini v punk subkulturi osnovna oblika komunikacije. Prvi fanzini so se pojavili v sedemdesetih letih s samim razvojem punka v Londonu in New Yorku. Prvi znani punkovski fanzin je newyorški *Punk*, pomemben pa je bil tudi takratni angleški *Sniffin' Glue* (Kolmančič, 2001). Kolmančič v svojem delu *Fanzini: komunikacijski mediji subkultur* navaja, da je bilo po neuradnih podatkih leta 2000 izdano več kot 4000 elektronskih fanzinov. V sodobnem svetu so se fanzini preselili tudi na spletne strani, kjer informacije o prihajajočih koncertih in dogodkih lažje krožijo (Kolmančič, 2001). Mrevlje v svojem delu *25 let punka v Sloveniji. Spremembe na punkovski sceni* pravi, da je uporaba spleta pri pisanju fanzinov dvorezen meč, saj prihaja pri tem do pomanjkanja kreativnosti in personalnega načela DIY (Mrevlje, 2004).

Kolmančič v intervjuju ugotavlja, da so v začetku osemdesetih let člani mladinske organizacije iz Trat in aktivni člani punk scene, ki so delovali v okviru ŠKUC-a, izdali prvi fanzin z naslovom *Bla bla bla* marca 1982. Tako prvo kot tudi drugo izdajo fanzina *Bla bla bla* so lokalne oblasti prepovedale, avtorji so imeli policijsko zaslišanje. Šele čez dve leti je bil izdan naslednji fanzin. Kasneje v devetdesetih letih so se pojavile nove zvrsti fanzinov in leta 1993 so z razvojem subkulture v severovzhodni Sloveniji nastajali novi fanzini. Značilnost fanzinov je tudi posebna oblika distribucije in prodaje, ki poteka po posebnih kanalih, znanih samo posameznikom. V knjigarnah se fanzini ne prodajajo, ravno tako ne v trafikah, lahko se jih kupi po pošti, na koncertih, v skvotih in klubih. Posebnost fanzinov je tudi vsebina, za katero veljajo značilna stališča, vrednote, ideje in ideologije. V fanzinih je na začetku napisan uvodnik, v katerem so razloženi razlogi za izdajo fanzina, istočasno pa povabijo bralce k sodelovanju. Bistvo vsebine so kolumne, reportaže s koncertov in festivalov, tako domačih kot tujih. V njih so objavljeni tudi intervjuji s posamezniki ali skupinami, pri feminističnih fanzinih so intervjuji z aktivistkami te scene. Na zadnjih straneh so navedbe recenzij plošč kakor tudi drugih fanzinov. Posebna svojevrstnost je tudi oblikovna podoba fanzinov, ki je pravo nasprotje komercialnemu in rumenemu tisku. Del te podobe sestavljajo razmetani flajerji – letaki, kolaži, stripi, risbe, fotomontaže in druge tehnike, ki so med seboj kombinirane. Celotna podoba in vsebina fanzinov pomeni bistveni del sporočila in namena izdanega fanzina (Hrastar, 2001).

Danes z lahkoto dobimo informacije o koncertih in različnih glasbenih skupinah na spletu, saj spletnih strani, ki ponujajo te podatke, ne manjka. Prav tako se posamezniki, ki jih zanima določena tema, združijo in komunicirajo na različnih forumih ali družabnih omrežjih. V Sloveniji je kar nekaj spletnih strani, webzinov in forumov, ki pišejo o punk sceni, tako domači kot tuji.

2.4. Načelo non-profit

V dobi potrošništva sta tudi kultura in glasba komercialni, vsak proizvod je izdelan z namenom prodaje in s končnim namenom profita. Danes pri vsaki proizvodnji in marketingu sodeluje več strokovnjakov, na primer tehnologi, psihologi, oblikovalci ter oglaševalci. Vsi sodelujejo z istim ciljem uspešne prodaje in planiranega dobička. Večina glasbene produkcije je komercialna, medtem ko v punk subkulturi velja načelo non-profit, ki predstavlja, da skupina igra za minimalne stroške, kot so prevoz, hrana in pijača, pri tem pa honorarja ne zahtevajo. Tudi glasbene založbe, ki izdajajo zgoščenke, te prodajajo po ugodnih cenah, ki vključujejo le stroške snemanja, tiska in poštnine. Ustvarjalci fanzinov se ravno tako držijo tega načela, saj cena tiskanega fanzina vsebuje bistvene stroške kopiranja, materiala in razpošiljanja. V preteklosti si lahko fanzine menjal za vstopnice na koncertih, za druge fanzine, zgoščenke, nalepke, našitke ipd. Fanzini so opozarjali na odpor do potrošništva in spodbujali k bojkotiranju določenih proizvodov, produktov multinacionalnih družb. Mlade so fanzini spodbujali h kupovanju rabljenih izdelkov in oblačil iz druge roke. Koncerti so bili organizirani po načelu non-profit, ker vstopnina ni presegala zneska, potrebnega za pokritje stroškov same organizacije. Tudi cena pijač ni presegala maloprodajne cene in je služila le kot pomoč pri pokritju stroškov organizacije koncerta (Kolmančič, 2001).

V smislu neprofitnega delovanja v underground sceni se je pojavila tudi potreba po prostorih, ki bi bili namenjeni druženju in delovanju aktivnih posameznikov (Mrevlje, 2004). Odprlo se je več takih prostorov v Sloveniji kot na primer Mostovna v Novi Gorici, Metelkova v Ljubljani, Dvorana Gustaf Pekarna v Mariboru, Unterhund v Ormožu, Mksmc v Kopru, TrainStation Squat v Kranju itd. V teh prostorih potekajo razne dejavnosti, povezane z underground sceno, pretežno so to koncerti lokalnih in tujih skupin. Ti koncerti so cenovno dostopni, cena vstopnic je po večini minimalna. Nekateri klubi omogočajo tudi lokalnim skupinam prostor, kjer lahko vadijo in se družijo. V Kulturnem centru Mostovna deluje studio za oblikovanje zvoka, fotografij in videa, kjer nudijo glasbenikom snemanje in produkcijo

glasbe z minimalnimi stroški, saj ni treba plačati najema studia, ampak samo osebo, ki skrbi za snemanje in produkcijo zvoka skupine ali posameznika.

S tehnološkim razvojem je omogočeno tudi lažje in samostojno snemanje plošč, kjer v punk sceni velja načelo DIY, ki sem ga že prej opisala. Skupina lahko z minimalnimi stroški posname ploščo, jo izda in opremi z lastnim oblikovanjem ovitka (Mrevlje, 2004). Danes je snemanje in izdaja plošč bistveno lažja, kot je bila v preteklosti, saj je cenovno ugodnejša in tudi cena plošč je nižja. Skupine lahko svoje pesmi posnamejo kar doma, kar prinaša cenovno ugodnost, profesionalni studii so cenovno kar velik zalogaj za manjše, neuveljavljene skupine. Omeniti je treba tudi dejstvo, da lahko glasbene skupine danes lažje in hitreje širijo svojo glasbo prek spleta, zahvaljujoč spletnim stranem, kot so Bandcamp, Reverbnation, Facebook, YouTube itd. Spletna stran Bandcamp omogoča glasbenim skupinam objavo njihovih skladb oziroma celotnih plošč, skupinam nudi tudi možnost, da lahko svoje pesmi oziroma plošče prodajo prek te spletne strani.

3. GIBANJE RIOT GRRRL

Večina žensk, ki je sodelovala v glasbeni produkciji skupin Riot Grrrl, si je zelo prizadevala tudi za podporo feministične punk rock scene. A glede na to, da so bile te iste ženske glasbenice, so želele tudi ustvarjati glasbo. Razkol med ustvarjanjem glasbe in udeleževanjem v širjenju političnih idej se je še dodatno okreplil, ko se je sceni pridružilo vse več mladih feministk, ki so si vedno bolj prizadevale, da bi se na gibanje Riot Grrrl gledalo bolj kot na politično in ne kot na glasbeno gibanje (Bennett in Peterson, 2004).

Tudi glasbeniki so bili ključni člani skupin Riot Grrrl kot na primer Andy Roberts, kitarist skupine Linus, Billy Karren, kitarist skupine Bikini Kill ter Chris Rawley in Jon Slade, ki sta bila aktivna predstavnika skupine Huggy Bear. To pomeni, da so bili poleg žensk tudi moški neizogiben element subkulture Riot Grrrl (Downes, 2012).

Gibanje Riot Grrrl je doživelo bujne odzive pri dekletih zaradi svoje sposobnosti »spodbujanja pozitivnega načina javnega ženskega samoizražanja,« ki ni »izključil, zatiral ali

odrekal legitimnost tovrstnih izkušenj pri dekletih« (Gottlieb in Wald v Schilt 2003, str. 14). Šlo je za povezovanje z drugimi dekleti in ženskami ter za začetek oblikovanja feministične in politične zavesti. Gibanje Riot Grrrl je dekletom ponudilo nove ideje o tem, kako ustvarjati svojo glasbo. Ena izmed realnih predpostavk, ki je iz tega sledila, je bila ta, da bodo dekleta, ki jih je navdihovala skupina Bikini Kill, resno začela ustanavljati svoje skupine. Skupine, ki se jih je povezovalo z gibanjem Riot Grrrl, morda niso bile glasbeno dovršene, a so spodbujale samoizražanje. Gibanje Riot Grrrl je revolucioniralo idejo, da bi se spalnice spremenile v prostore za oblikovanje fanzinov, kjer se bodo odvijali vsi ženski sestanki, ali prostor za vaje, kjer se bo igralo na kitare. Dekleta, ki jih je navdihovalo gibanje Riot Grrrl, niso bile zgolj pasivne poslušalke, temveč so iskale aktiven način za izražanje nove feministične ideje (Schilt, 2003).

Na koncertih je bila tudi stalna praksa podajanje mikrofona med občinstvom, saj je imelo občinstvo s tem priložnost sodelovati pri samem nastopu ter izražati svoja mnenja o vsakodnevnih izkušnjah in problemih. V gibanju Riot Grrrl pa je bila mnogokrat sporna točka vključevanje moških, tako da so dekleta pogosto postavljala pod vprašaj moško naivno uporabo mikrofona kot medij za izražanje moških čustev do žensk in ženskih pravic (Downes, 2012).

3.1. Zgodovina gibanja

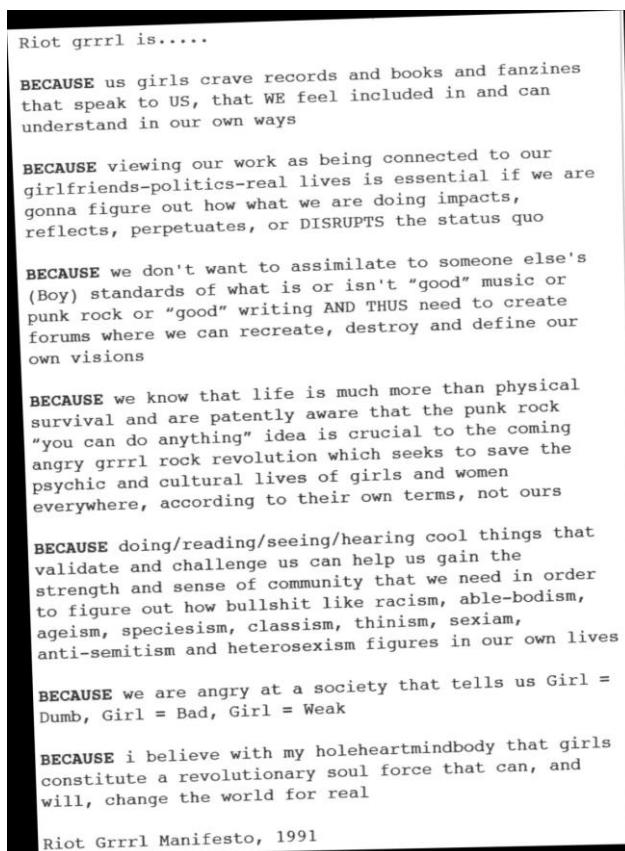
Zametki gibanja Riot Grrrl segajo v leto 1991, ko se je skupina žensk iz Washingtona in Olympie iz zvezne države Washington sestala ter razpravljala o tem, kako izpostaviti problem seksizma v punk sceni. Zamisel za gibanje so dobile pri protirasističnih nemirih v Washington DC-ju. Takrat so se ženske odločile, da želijo začeti in oblikovati »ženski upor« proti družbi, za katero so menile, da ženskam ne nudi nikakršne vrednosti glede njihovih izkušenj. Tako se je rodilo ime Riot Grrrl. Uporaba besede »dekle« (*girl*) izhaja iz želje, da bi se osredotočili predvsem na otroštvo, na čas, ko so dekleta najbolj samozavestna in prepričana vase. Beseda *girl*, zapisana kot *grrrl*, predstavlja jezo samega gibanja. Zvenela je kot nekakšno renčanje (*growl*) (Schilt, 2003). Angleška beseda *riot* pa pomeni upor, tako da ime gibanja lahko povežemo z ženskim uporom proti družbi.

Levine v svojem delu *Riot Grrrl's Not Dead* pravi, da je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja revolucionarno gibanje Riot Grrrl postalo način, ko so ženske stopile skupaj in jasno

ter ponosno izrazile svoja mnenja. Gibanje sta po večini zaznamovala punk in filozofija DIY. Punk etika DIY je učila, da se morajo ljudje izražati tako, da ustvarijo in proizvedejo kulturne artefakte, ne da bi podlegli potrošništvu. Pripadnice gibanja Riot Grrrl, ki so sledile mantri DIY, so ustvarile svojo glasbo in fanzine ter se tako borile proti potrošništvu in ustaljenim družbenopolitičnim načelom (Levine, 2012).

Članica skupine Bikini Kill Kathleen Hanna je organizirala tedenske sestanke članic gibanja, na katerih se je zbiralo okoli dvajset žensk. Bile so avtorice fanzinov, glasbenice, umetnice, aktivistke in članice punk skupnosti. Članice gibanja so bile na začetku dejavne v mestih Washington in Olympia, kjer so tudi živele. Delovale so pod imenom Riot Grrrl DC in Riot Grrrl Olympia, pozneje so se združile ter organizirale kongres, na katerem so razpravljale o različnih temah, kot so rasistični napadi, spolna identiteta, pomoč zlorabljenim ženskam, samohranitev in samopomoč. Sprejele so deklaracijo »Revolution Girl Style Now«, v kateri sta bila opredeljena njihova filozofija in geslo gibanja (Leverić, 2013).

Slika 3.1: Manifesto gibanja Riot Grrrl iz leta 1991

Vir: Beth (2013).

Videz in podoba, ki ju predstavlja gibanje Riot Grrrl, sta s časom postala vse bolj le modni trend brez pravega političnega sporočila, saj so se mlada dekleta začela vse bolj oddaljevati od te scene. Poleg tega pa s tem, ko so meje med osebnim političnim videnjem, glasbeno produkcijo in politiko postajale vse manj jasne, so se glasbene skupine Riot Grrrl začele razpuščati zato, da so bivši člani teh skupin lahko začeli eksperimentirati z novimi oblikami glasbenega izražanja, ki so bile bolj pomembne za njihovo življenje. Zaradi pomanjkanja novih članov in postopnega izgubljanja starih članov je glasbeno gibanje Riot Grrrl začelo usihati. Novinarji so novi val feministične glasbe začeli imenovati »post-Grrrl«, ker so želeli opozoriti, da je glasbeno gibanje Riot Grrrl v zatonu (Schilt, 2004).

Kljub medijskemu direndaju okoli smrti gibanja Riot Grrrl njegov duh na sceni še vedno živi prek serije glasbenih festivalov, znanih kot Ladyfest. Ta se je rodil avgusta leta 2000 v mestu Olympia v zvezni državi Washington. Festival traja štiri dni in poleg glasbenega programa vsebuje tudi aktivistične dogodke, ki se zgledujejo po koncertih Riot Grrrl (Schilt, 2004, str. 128). Ladyfest še vedno deluje na različnih lokacijah po Evropi in Ameriki. Letos je potekal Ladyfest v mestu Baltimore (ZDA) v času od 6. do 8. junija, na katerem je sodelovalo več kot dvajset ženskih glasbenih skupin. Ravno tako se je od 18. do 19. julija odvijal festival Femme Fatale Italia, in sicer v bližini Benetk. Dogodek se je izvajal prvič v Italiji, na njem so se predstavile razne umetnice, odvijali so se koncerti z ženskimi skupinami, performansi, razne razstave in stojnice z umetniškimi izdelki.

Dvajset let kasneje revolucionarno gibanje Riot Grrrl še vedno vpliva na glasbo, umetnost, modo in na druga področja urbane kulture mladih žensk (Neilson v Levine, 2012). Danes si gibanje prizadeva, da bi se končalo nasilje nad ženskami in da bi se ustavila pristranskost na podlagi spola v glasbeni industriji (Levine, 2012).

3.2. Vloga glasbe

Riot Grrrl so z glasbo ustvarile prostor za ženske, ki so se ukvarjale z umetnostjo in glasbo. Z glasbo so izražale svoje feministične poglede in nestrinjanje s stanjem, ki je takrat vladalo v družbi. S samim pojavom gibanja in z nastopi ženskih glasbenih skupin so spremenile tedanjo glasbeno underground sceno (Viler, 2011). Ženske so se začele angažirati pri glasbenem

ustvarjanju tako z igranjem v glasbenih skupinah kot tudi z obiskovanjem punk hardcore koncertov.

V gibanju Riot Grrrl je delovala skupina Bikini Kill, za katere je bilo značilno, da so k punk glasbi dodale tudi ženski kričeči vokal. Skupine, ki so delovale v gibanju Riot Grrrl, so temeljile na načelu DIY in punk ideologiji. Pri tem so te skupine z igranjem nasprotovale profesionalni glasbeni izobrazbi, bile so brez glasbenih izkušenj, vendar pa sta bili dve stvari pomembni, in sicer volja ter ljubezen do glasbe. Glasbene skupine so zavračale besedila, vezana na romantična čustva; njihova besedila so izražala iskrena, neposredna in odkrita čustva. Največji uspeh gibanja je povezava glasbe z aktivizmom in feminizmom. Znano je njihovo načelo: »če nimaš kaj za povedati, pograbi kitaro, napiši pesem in to povej« (Viler 2011, str. 83).

Leverić v svojem delu *Riot Grrrls kot kritika patriarhalnega konstrukta ženskosti* navaja, da je glasba, ki so jo igrale skupine, agresivna punk rock glasba s političnim sporočilom in prevladujočim feminističnim besedilom. Pele so o spolnem nasilju nad ženskami, zdravju žensk in spolnosti. S svojo glasbo so kritizirale družbeno politično ureditev, pri tem pa so spodbujale ženske, da se uprejo patriarhalni družbeni strukturi (Leverić, 2013).

Glasbene skupine, kot so Bikini Kill, Heavens to Betsy, Bratmobile, Huggy Bear itn., so skozi svojo glasbo, besedila in tudi s stilom oblačenja skušale aktivno vplivati na ostale ženske v rock glasbi in umetnosti, da ustvarijo drugačen prostor izven patriarhalnih okvirov. Svoja stališča so izražale predvsem na punk rock koncertih, kjer so z glasnim kričanjem izražale svojo jezo, nezadovoljstvo in kritiko družbe. Njihova glasba je bila orodje, s katerim so hotele spremeniti družbene norme in spodbujati druge ženske k uporabi (Leverić, 2013). Podobno kot so ženski fanzini, so tudi Riot Grrrl skupine svojo glasbo uporabljale za izražanje feminističnih pogledov in stališč proti rasni diskriminaciji. Zgoraj navedene skupine in vse ostale skupine Riot Grrrl so ustvarjale pesmi z izjemno osebnimi besedili, ki so govorila o posilstvu, incestu in motnjah hranjenja. Dekleta, ki so slišale te pesmi, so imele možnost, da se zavejo, da njihove osebne težave sovpadajo z večjimi političnimi strukturami. Člani skupin Riot Grrrl so prejeli tudi več sto pisem od deklet, ki so jim želele povedati, kako so te pesmi vplivale na njihova življenja (Schilt, 2003).

Bratmobile, ena izmed glasbenih skupin Riot Grrrl, raziskuje tudi družbeno konstruiranje stereotipov o ženskah. V pesmi *Teenager (Najstnik)* Allison Wolfe poje: »nisem utrujena do kosti / nisem majhna Miss Znanja / nisem zasvojena s telefonom / nisem zgolj del fakultete / sem najstnica,« in prikazuje, kako niso vsa dekleta del družbeno togega in ustaljenega opisa dekleta. Članice skupine Bratmobile so ravno tako pisale pesmi, ki prikazujejo ognjevito, »grrrl« plat žensk. Tudi skupina Heavens to Betsy preučuje pretežno punk gibanje v domeni belcev. V pesmi *White Girl* Corin Tucker pravi »bela punca / želim spremeniti svet / a ne morem ničesar spremeniti / dokler ne spremenim svoj rasistični del sebe«. Obe skupini, Bratmobile in Heavens to Betsy, imata kritičen pogled na punk sceno, ki je pretežno v domeni belcev, in želita podrobneje preučiti vlogo belcev in privilegije, ki jih imajo zaradi polti. Kathleen Hanna, pevska skupine Bikini Kill, v pesni *Počutim se slepo* govori o tem, kako družba uči ženske, da se sovražijo. Besede »kot žensko so me naučili, da sem vedno lačna / da, ženske dobro poznamo žejo / lahko pojemo skoraj vse / lahko celo tvoje sovraštvo jemo, kot bi jedle ljubezen« opozorijo na to, kako se sovraštvo do sebe lahko pojavi v obliki motnje hranjenja ali kot dopuščanja nasilja v zvezi. Pesem *Ne potrebujem te*, ki se glasi »ne potrebujemo vas, da nas pohvalite, da smo lepe / ne potrebujemo vas, da nam poveste, da smo v redu / ne potrebujemo vaše jebene fantovske drže / ne potrebujemo vašega poljuba za lahko noč,« zavrača stereotipno heteroseksualno dinamiko odnosa (Schilt 2003, str. 7–8).

Na koncertih in performansih so glasbenice s svojim stilom oblačenja poudarjale svoja besedila in sporočila. Na telesih so imele napisane vulgarne izraze kot na primer »kurba«, »vlačuga«, »psica« (Leverić, 2013). S takimi nastopi, ki so vključevali vizualne predstave in kritična besedila, so glasbenice izražale svojo jezo nad obnašanjem moških, ki so ženske videli predvsem kot spolni objekt. Spodbujale so tudi druge ženske, ki so se udeleževale koncertov, da o svojih problemih spregovorijo, se uprejo patriarhalni družbi in spremenijo takratno vlogo ženske.

Lahko bi rekli, da tudi v današnjem času nekatere glasbenice ohranjajo tak stil oblačenja in nastopanja, kot na primer pevska skupine Barb Wire Dolls, Isis Queen. Čeprav ne veljajo za skupino, ki spodbuja druge ženske k uporabi v patriarhalni družbi, so njihovi nastopi precej podobni nastopom skupin iz gibanja Riot Grrrl. Ravno tako vizualna podoba pevke Isis Queen spominja na takratne performanse, saj s svojim videzom in nastopom pritegne pozornost nase.

Slika 3.2: Skupina Barb Wire Dolls

Vir: Barb Wire Dolls (2014).

3.3. Fanzini gibanja Riot Grrrl

V underground kulturi se je začel pojavljati feminizem, ki temelji na dosežkih feministk iz 19. stoletja in drugega vala feminizma iz šestdesetih let. Del feminističnega gibanja so fanzini (krajše ime zini), v katerih različne neformalne feministične skupine pišejo manifeste in informacije, ki delujejo nehierarhično ter nimajo centralnega sedeža. Podpora feminizmu se kaže tudi s tem, da fanzinarji pri recenziranju glasbenih in drugih izdelkov ne sprejemajo seksističnih besedil in grafik. Posebnost underground kulture predstavljajo tudi moški kot pripadniki feminističnega gibanja, saj sprejemajo feminizem in ga ne obravnavajo kot nekaj slabega, kot je veljavno v javnem mnenju družbe (Kolmančič, 2001).

Gibanje Riot Grrrl ni konvencionalna uradna organizacija, kljub temu da je delovala v vseh večjih ameriških in evropskih mestih, kot na primer Riot Grrrl DC, Riot Grrrl NYC itd. Fanzin *Riot Grrrl*, v katerem so bile aktivne članice Riot Grrrl, je eden pomembnejših dejavnikov gibanja. V fanzinu so članice kritizirale patriarhalno družbo in prek foruma za samoizražanje izražale svoje mišljenje ter poglede na družbo. S tem so poskušale zanikati splošno javno mnenje o vlogi ženske v družbi. Pomemben faktor gibanja je tudi solidarnost, ki se je prek komunikacije v fanzinih odvijala kot samopomoč med ženskami in z izmenjavo

osebnih izkušenj. Taka izmenjava in samopomoč med ženskami pomeni preoblikovanje osebnih problemov v socialne in družbenopolitične probleme (Kolmančič, 2001). Scena grrrl zine je mladim ženskam ponudila veliko načinov za ponovno oblikovanje njihovega sodelovanja v javni sferi, ne le kot potrošnice, temveč tudi kot kulturne proizvajalke in avtorice (Comstock, 2001).

Schilt v svojem delu »*A Little Too Ironic: The Appropriation and Packaging of Riot Grrrl Politics by Mainstream Female Musicians*« navaja, da so bili v fanzinih Riot Grrrl osrednja tema tabuji, kot so posilstvo, incest in motnje hranjena. Pisanje in oblikovanje fanzinov je dekletom nudilo vzpostavljanje kontaktov z drugimi dekleti, s katerimi so delile svoje izkušnje. Vzpostavljanje povezav je dekletom nudilo tudi pogled na njihove osebne izkušnje, povezane s posilstvom in zlorabami kot del širšega političnega problema. Branje drugih dekliških fanzinov je omogočalo dekletom videti njihove izkušnje z rasizmom, zlorabami in nadlegovanjem kot politični problem v družbi, ne pa kot izoliran osebni incident. Ko se je beseda o teh doma narejenih revijah, ki so prikazovale realne (neolepšane) različice življenj mladostnic, širila, je vse več deklet poskušalo vzpostaviti stik z drugimi dekleti prek omrežja dekliških fanzinov. Ko je *Sassy*, priljubljena najstniška revija iz zgodnjih devetdesetih let, objavila naslove več različnih fanzinov Riot Grrrl, so mnogi od njih bili prisiljeni ustaviti proizvodnjo, ker niso mogli obvladovati poplave prejete pošte. Mnogi fanzinarji Riot Grrrl so menili, da je to dokaz, kako fanzini spoštujejo in se zavedajo pomembnosti izkušenj deklet ter jim dajejo občutek, da niso same (Schilt, 2003).

Poleg širjenja informacij o feminizmu so fanzine uporabljali tudi kot forume in orožje v boju proti rasizmu na punk sceni. Allison Wolfe, pevka skupine Bratmobile, je bila urednica fanzina *Girl Germs*. Wolfova je kritizirala privilegirane belce in belke na punk (in Riot Grrrl) sceni ter je poskušala doseči, da bi si ti ljudje to priznali in se soočili s tem. Drugi fanzini, kot je bil *Gunk*, so ponujali bolj poglobljene kritike glede punk scene, na kateri so prevladovali predvsem belci. Skušali so ugotoviti, kako rešiti to težavo oziroma kaj storiti glede tega. Dasha, urednica *Gunka*, je zapisala: »Včasih sem se smejala vsej tej *beli barvi* v punk sceni, zdaj pa se ne smejem več toliko, gre mi že prav na živce« (Schilt 2003, str. 7).

Proces ustvarjanja in pisanja fanzinov je potekal večinoma ročno, dekleta so fanzine okrasile z raznimi risbami, nalepkami, stripi, slikami iz risank, kolažem in dodale razne izseke iz komercialnih ter erotičnih revij. Celotna podoba lepljenke je tako dobila politično in kritično

sporočilo (Viler, 2011). Pri razvrstitvi in oblikovanju fanzinov so dekleta najprej uporabljale samo svinčnik in papir ali pa so imele možnost uporabe fotokopirnega in pisalnega stroja, ki se je nato prenesel na uporabo računalnika ter tiskalnika. Ta proces oblikovanja je temeljil na porabi minimalnih stroškov, saj so fanzine navadno tiskale in razmnoževale brezplačno. Nekatere pripadnice gibanja in ravno tako avtorice fanzinov so imele možnost brezplačnega tiska na univerzah ali v službi (Leverić, 2013).

Distribucija fanzinov je potekala po pošti ali na koncertih. Fundacija Riot grrrl Press (v Olympii, nato v Chicagu) je prispevala k distribuciji in promociji kakršnihkoli Grrrl fanzinov ter olajšala dostopnost fanzinov tudi tistim, ki niso bili integrirani na glasbeno sceno. Ravno tako je fundacija sodelovala z aktivističnimi in feminističnimi skupinami, tako na mednarodni kot nacionalni ravni. Mreža Riot Grrrl se je širila, saj so gibanja fanzinov zблиževala ljudi in oddaljena območja, obujala spomine raznih skupin, spodbujala bralce k povratnim informacijam in potrebi po dialogu, kar je bil glavni namen ustvarjalk fanzinov. Gibanja fanzinov so bila ravno tako osebna (»presonal zine« ali »perzine«), saj so vsebovala tudi dnevnike, sanje, osebne poglede, eseje in fotografije, otroške spomine, stripe, recepte ter osebna razmišljanja, kar je pomenilo izbris meje med javno in zasebno sfero (Viler 2011, str. 93).

Allison Wolfe in Molly Neuman sta oblikovali fanzin *Riot Grrrl* in s tem zaznamovali gibanje Riot Grrrl. Pri pisanju fanzina *Girl Germs* sta ravno tako obe sodelovali, pridružila se jima je tudi Kathleen Hanna, ki je urejala fanzin *Revolution Girl Style Now* s pomočjo Tobi Vaila. Nastal je nov fanzin *Bikini Kill*, ki so ga urejale Hanna, Vail in Kathi Wilcox, hkrati pa so dekleta podirale predsodke o ženskah v punk ter rock glasbi, saj so svoje ideje in mišljenja prikazale z uničevanjem glasbenih inštrumentov (Leverić, 2013).

Masovna produkcija in distribucija tehnologij za spletno pisanje sta etiki DIY in gibanju Riot Grrrl postavili nove izzive in razširili njihov trud za oblikovanje novih spletnih prostorov, namenjenih dekletom in bralkam oziroma bralcem. Splet je, kot vemo, kraj, kjer korporacije vse bolj posegajo v proizvodnjo, distribucijo in sprejemanje celo najbolj radikalnih oblik kritičnega pisanja. In čeprav spletni fanzini še vedno ponujajo možnosti mladim avtoricam, ustvarjalkam in umetnicam prostor za družbeno kritiko in spremembe, je vedno težje razločiti, kdo sponzorira in ureja te nove oblike kritičnega pisanja (Comstock, 2001).

Viler v svojem delu *Pomen žensk v glasbi: primer študije Riot Grrrls* ugotavlja, da je danes težko ugotoviti točno število izdanih fanzinov od leta 1991, saj so bili nekateri natisnjeni v manjšem obsegu in z omejeno produkcijo, kljub temu pa naj bi njihovo število segalo čez 300 (Viler, 2011).

Slika 3.3: Fanzin *Riot Grrrl*

Vir: Caileen (2014).

4. ŽENSKES V PUNKU

4.1. Začetki integracije žensk v punk glasbo

V poznih sedemdesetih, osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je bila punk scena v domeni moških, ženskih glasbenic je bilo malo. Postopoma so se ženske začele pojavljati individualno in kot članice glasbenih skupin ter se vključevati v punk in rock kulturo. Sam proces vključevanja je potekal na način, ki so ga same izbrale z uveljavljanjem nekonvencionalnega in enakopravnega sprejemanja ženskosti. S časom je punk prerastel v kulturo, v kateri so ženske lahko izražale svojo bojevitost in se osvobajale tradicionalnih vrednot. Glasbenice so na svojih nastopih s kričavimi vokali izražale samozavest in predstavljale žensko kot enakopravni subjekt v subkulturi. Njihova besedila so izražala tako osebne in izpovedne kakor tudi kritične in politične vsebine. Istočasno so teksti razbijali tabuje, stereotipe in prikazovali parodije nad ženskimi telesi (Viler, 2011).

Viler v svojem delu *Pomen žensk v glasbi: primer študije Riot Grrrls* ugotavlja, da je glasbeno udejstvovanje žensk, ki ga je omogočil in sprožil punk, ženskam zagotovil boljše aktivno delovanje tako v subkulturi kakor tudi v družbi nasploh. Glasbenice, ki v zadnjih dveh desetletjih delujejo v undergroundu, s svojimi besedili izražajo negativen odnos do globalnega kapitala, do podcenjevanja in neenakopravnega položaja žensk v družbi. S svojim delovanjem želijo spodbuditi mlada dekleta, da se uprejo stereotipom in mačističnemu odnosu. Pri tem se borijo za odpravo stereotipne ideje in seksistične miselnosti o glasbenicah, ki so najprej ženske ter šele nato glasbenice (Viler, 2011).

Mike Brake v svojem delu *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur* pravi, da so dekleta neopazna, stereotipno ali stransko predstavljena v večini subkulturnih študij, saj se večina subkultur ukvarja z moškimi in njihovimi problemi. V sedemdesetih letih so bile ženske odrinjene na rob družbenih aktivnosti, pri tem pa Firth navaja tri razloge o odsotnosti deklet v subkulturah. Prvi razlog je starševski nadzor nad dekleti, drugi je pomoč pri domačem delu, zadnji pa je velika poraba časa za pripravo odhoda deklet od doma (v Brake, 1983).

Slovenija je na pojav feminizma morala počakati vse do osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so gibanje rock'n'roll in subkulture v Ljubljani doživele svoj vrhunec. To je čas, ko se je gejevska in lezbična populacija začela javno pojavljati ter je spregovorila o svojem obstoju. V obdobju osemdesetih let 20. stoletja so v Sloveniji potekali različni projekti s feministično vsebino, vendar je treba opozoriti, da so to bile predvsem ženske skupine, ki so jih povezovala skoraj izključno samo njihove izkušnje v punk subkulturi ter v svojem delovanju niso izpostavljale zgolj feminističnih stališč, ampak so uporabile ženskost za delovanje znotraj samega jedra punk rock gibanja. Izražale so predvsem kritično stališče do socializma, ki je deloval proti vsemu in vsem, ter posledično tudi proti konceptu feminizma. Punkerice so s svojim stilom oblačenja zavzele območje, kjer so s svojo seksualizirano osebnostjo zamenjale prejšnji hipijevski videz. Ljubljanska skupina Čao pičke se je tako zgledovala po tujih predstavnicah punk glasbe, in sicer Lydii Lunch, Siouxsie Sioux in Nini Hagen (Gržinić, 2003).

Pojav etike DIY je ženskam omogočil povsem nov način izražanja, saj je do tedaj le malo žensk imelo priložnost igrati na električne inštrumente. Z etiko DIY se je veliko skupin, tako moških kot ženskih, dejansko naučilo igrati inštrumente neposredno na odru. Začetna podpora

moške glasbene punk scene v Veliki Britaniji je omogočila ženskam, da so lahko združile in posledično tvorile žensko punk skupnost, ki je združevala številne glasbene stile, ki pa so vsi spadali v punk (Triebel, 2010).

V poznih osemdesetih in devetdesetih letih se je nov val punkerice uprl seksizmu tako v punku kot v družbi (Isaacson, 2011). Ta novi val zajema gibanje Riot Grrrl, ki sem ga že prej predstavila.

4.2. Opredelitev problema žensk v punku

Punk je bil eden prvih primerov glasbene zvrsti, v kateri ženske običajno niso bile omejene na tipično pevsko vlogo. Namesto tega so pogosto igrale na razne inštrumente ali pele z odmevajočimi kriki in vreščanjem. Punk je imel redkokdaj pozitivno politično podporo, namesto tega je deloval kot oblika nihilistične zavrnitve in se je upiral »običajni politiki, korektnemu obnašanju«. Oblačila in stil oblačenja so bili vedno v središču njihove oblike izražanja, ženske pa so bile pogosto glavne nosilke stila (Isaacson 2011, str. 4).

Punk je ženskam nudil tudi možnost, da so se lahko svobodno izrazile (O'Brien, 1999). Ko so mlada dekleta sprejele drugačno modo in življenjski stil, so izzvale negativne reakcije večine ljudi v konvencionalni družbi. Zillah Minx v svojem dokumentarnem filmu *She's A Punk Rocker UK* prikaže, da so se prav moški vseh statusov (čeprav ne nujno tudi punkerji) negativno odzvali na videz punkerice. To je pri ženskah doseglo prav nasproten učinek, saj jih je samo še dodatno spodbudilo. Njihova sposobnost, da šokirajo, jim je vlivala novo moč, saj jih ni bilo več mogoče obravnavati kot spolni objekt. Nasprotovanje obstoječim normam je bilo tisto, kar je privedlo punkerice na odre kot članice glasbenih skupin. Ženske naj ne bi smele stopiti na oder in preglasiti ter tako izriniti moške (Triebel, 2010).

Družba v zahodnem svetu pričakuje, da so ženski lepotni ideali lično urejeni lasje, čedno naličen obraz, oblačijo pa naj se modno, a naj ne bodo preveč razgaljene. Po teh pričakovanjih bi morale ženske skrbeti za svoj videz z vseh vidikov in s tem poskušati očarati. Tako urejen videz naj bi jim koristil tako v javnem kot tudi v zasebnem življenju. Ženske naj bi bile po mnenju javnosti vedno vzor mladim dekletom. Ko se je punk začel pojavljati in je postal kolektivna enota, so se zgoraj omenjene lepotne konvencije obrnile na glavo, zato ženske niso bile več vzornice, kot se je od njih pričakovalo (Triebel, 2010).

Prevladujoč splošni družbeni vtis, da si ženske, ki se oblačijo in se obnašajo na drugačen način, »zaslužijo« tako fizične kot spolne napade, je v devetdesetih letih na različnih področjih popularne glasbe doživel ostra nasprotovanja z delovanjem Courtney Love iz skupine Hole ter glasbeno-političnim gibanjem Riot Grrrl. Z neupoštevanjem prevladujočih pogledov, kako naj bi se ženske oblačile in se obnašale, so se punkerice izpostavile fizičnim napadom. Namesto da bi družba poskušala ugotoviti razloge za te napade, je ženske krivila, češ da se same obnašajo ali se oblačijo na provokativen način. Ženske so se poleg vseh teh ovir v zvezi z obnašanjem in zunanjo podobo še vedno morale spopadati z idejo, da so slabše glasbenice kot moški. Etiketa punka DIY (»naredi sam«) jim je omogočila, da so lahko igrale kitaro in druge inštrumente ter s tem ustvarjale svojo glasbo, vendar ne brez nasprotovanj in ostre kritike. Pogosto so kitaristke obravnavali zgolj s spolnega vidika, ne pa tudi zaradi njihovih glasbenih sposobnosti (Triebel, 2010).

Ženske, bodisi v rock oziroma v punk glasbi, so zmožne preiti sistem stigmatizacije. Že v preteklosti so v tovrstni situaciji vzpostavile okolje, kjer so se mlade ženske, ki niso želele biti del prevladujočega trenda, lahko neposredno izražale. Punkerice so igrale in še vedno igrajo pomembno vlogo, saj perspektivnim skupinam dajejo moč in elan. Vse več mladih žensk je imelo že na samem začetku možnost stopiti v svet agresivne glasbe in na ta način dokazati, da so prav tako resne glasbenice kot že uveljavljeni moški (Triebel, 2010).

V literaturi o ameriški punk sceni igra spol pomembnejšo vlogo. Mlade ženske so se pogosto vključevale v punk subkulturo, ker so čutile, da lahko v njej najdejo svoj dom. Sporočila so namenjena dekletom, saj jim povedo, da punk kultura sprejme tiste, ki si želijo pobegniti iz svojega trenutnega življenja, in jim pomaga preživeti. Punkerji ponujajo družbeno mesto dekletom, ki si želijo pobegniti. Punkerice lahko živijo hedonistično in relativno brez starševskega nadzora (Pfeffer v Errickson, 1999).

Leta 1998 je avstralska kitaristka in pevska Brody Dalle sestavila skupino The Distillers. Izjemno si je prizadevala, da se je predstavila kot kitaristka, ki je povsem enakovredna moškimi kitaristom. Istočasno je tudi močno nasprotovala raznim predsodkom. V nekem intervjuju je povedala: »Želim postati boljša kitaristka. Ne želim postati boljša ženska kitaristka. Odraščala sem v okolju, kjer spol ni bil pomemben, in nikoli mi nihče ni rekel, da česa ne morem narediti samo zato, ker mi manjka tisto med nogami. Taka mentaliteta, ki tega

koncepta ne zastopa, je lahko pogubna za ženske v tovrstni glasbeni industriji. Na smete se zanašati na to, da ste ženska, ali se temu posmehovati« (Triebel 2010, str. 18).

Jennifer Miro, članica skupine The Nuns, je opozorila na mačističen pogled na ženske, ki se je razvil v takratni moški punk kulturi, saj so se nekatere bale za svojo varnost in posledično prenehale obiskovati punk koncerte. Ravno tako tudi Jennifer Miro ni obiskovala koncertov, saj so bili ti zelo nasilni in mačistični, tako da je večino žensk ta moški pristop odvrnil od obiskovanja koncertov. Enostavno so bile izrinjene iz koncertnega dogajanja (Coulombe v Downes, 2012). Podobno je bilo tudi na hardcore sceni, ki je bila vedno bolj v domeni moških punkerjev, saj je postal prostor, kjer so ti lahko uveljavljali svojo moškost z agresivnim vedenjem. Punkerice so bile na ta način postopoma izrinjene iz aktivnega sodelovanja na tem področju. Počasi so se začele ukvarjati z ne tako vidnimi nalogami, kot je organizacija koncertov, ali pa so postale le oboževalke skupin (Bennett v Peterson, 2004).

Pri punkericah ne gre samo za občutek svobode, večina jih prihaja iz neurejenih družin ali pa imajo negativne izkušnje zaradi tega, ker so ženske. Veliko punkeric je svoj videz uporabilo, da so se lahko spopadle z negativnimi izkušnjami. S svojim stilom so se uprle tudi nespodobnim opazkam s strani moških v javnosti in s tem so si pridobile nekaj manevrskega prostora. Čeprav punkerice čutijo, da so v subkulturi našle dom, in se ljudem, ki niso pripadniki gibanja, zdi, da se je znotraj tega gibanja oblikovala neke vrste enotnost med ženskami, temu vendarle ni tako. Znotraj subkulture so se namesto pogojev, ki bi ženskam omogočili, da bi skupaj nastopile proti predsodkom, oblikovala nasprotja, ki nastopajo prav v svetu, iz katerega so dekleta želela pobegniti (Brake v Errickson, 1999). Ženske lahko čutijo, da so našle dom, vendar se glede socialne strukture ne razlikuje od tistega, v katerem so živele prej. Celó v punk subkulturi se od ženske pričakuje, da so zveste svojemu partnerju, ne glede na njegove, morda včasih drugačne želje v spolnosti. Pričakuje se tudi, da ga bo podpirala kljub njegovim morebitnim tendencam k odvisnosti od alkohola in droge (Pfeffer v Errickson, 1999).

Običajno se ženske vključijo v punk subkulturo zato, ker njihovi fantje igrajo v glasbenih skupinah, ali zato, ker jim je všeč stil življenja. Večina žensk še vedno živi doma pri svojih družinah, in zato ostaja na obrobju subkulture. Od teh mladih žensk, ki se popolnoma vključijo v subkulturo in živijo v skvotih, prevzamejo izrazito žensko vlogo. Prevzamejo vlogo skrbnice ali gospodinje. Ravno tako pogosto prevzamejo vlogo medicinske sestre v

primeru, da je eden od punkerjev zadet, pijan ali pa je bil vpleten v pretep. Zato značilne vrste dejavnosti, v katerih ženske sodelujejo, in starševski nadzor, ki so mu podvržene, omejujejo udeležbo v subkulturi (Baron v Errickson, 1999).

Glasbeni producenti pogosto opisujejo feministične fanzine in punk glasbo kot sposobnosti žensk, da osvobodijo svoj ustvarjalni potencial in se istočasno borijo proti seksizmu, objektivizaciji žensk in pasivnosti. Ta dejavnost je za ženske zelo prijetna in jim vliva samozavest pri ustvarjanju (Isaacson, 2011).

Novi val punkerice je razvil nove oblike izražanja nasprotovanja, saj so nastopajoči prevzeli podobe, ki so ustvarjale razdor in zmedo. Prisvojile so si seksistične žalitve, na majicah so nosile načekane fraze ali žaljivke kot kurba ali prasica, oblačile pa so se v provokativnem »kinder whore«² stilu (Isaacson 2011, str. 5). Tak stil je s Courtney Love, članico skupine Hole, postal popularen in zanj je značilno, da so ženske oblečene v dekliške oziroma punčkaste obleke, obute v bulerje in imajo močno poudarjeno šminko ter ostala ličila. Courtney Love je ta stil popularizirala v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, vendar po dvajsetih letih še vedno ostaja zvesta svojemu stilu oblačenja, kar je opazno tudi v njenem novem videospotu pesmi *You Know My Name*, ki je izšel na začetku letošnjega maja.

Leta 1991 je Courtney Love s svojo skupino Hole izdala svoj prvi album z naslovom *Pretty on the inside*. V albumu je zlila feminizem in glasbo tako, da je povsem preoblikovala smernice na področju ženskega vokala v svetu underground glasbe. Zahtevala je, da se jo sliši, in to z močnim glasom, ki v je marginaliziranih ženskah vzbudil novo moč (s takim glasom, kot ga lahko slišimo v pesmi z naslovom *Teenage whore*, kjer sama upodobi morda najbolj negativno predstavljene ženske rock oboževalke). Kathleen Hanna se je Courtney Love in skupini Hole pridružila takrat, ko so Bikini Kill in druge skupine Riot Grrrl (Bratmobile, L7, Sleater-Kinney, Heavens to Betsy itn.) začele nastopati ter širiti podobna sporočila (Triebel, 2010).

Nekatere ženske, kot je Siouxsie iz skupine Siouxsie and the Banshees, so prevzele zastrašujoč in ženstven stil oblačenja, ki se ga danes povezuje predvsem s stilom, ki so ga podcenjevalno zaznamovale ženske, poimenovane »punkettes«. Nosile so mrežaste nogavice,

² V slovenščini »otročka kurba«. Pri tem je »kinder« referenca na čokoladna jajca Kinder Surprise.

lase so si pobarvale v črno barvo in jih oblikovale v špice, oči so si močno naličile, pele pa so precej grobo, skoraj kot da bi lajale (Reddington 2004, str. 440).

Eksploziven način nastopanja Patti Smith kaže na negativen, veličasten užitek v feminističnem DIY (Isaacson, 2011). Patti Smith je bila v obdobju odraščanja upornica, saj ni želela biti »očkova majhna punčka« (Reynolds in Press 2002, str. 252). Leta 1993 je v nekem eseju izjavila, da si je v otroštvu zmeraj želela biti Peter Pan in ne Wendy, oblečena je bila v hlače namesto krila in trudila se je potlačiti vsa ženska vedenja, ki jih je pridobila od matere. Njeni glavni vzorniki so bili moški glasbeniki, Bob Dylan ji je bil najljubši, saj se je celo oblačila in vedla kot on. Kljub temu da je bila tomboy³ in kljub moškimi vzornikom je oblikovala feministično verzijo življenja na robu rock'n'rolla (Reynolds in Press, 2002).

4.3. Ženske v punku danes

V tem poglavju bom na kratko omenila in predstavila nekaj ženskih punk skupin v današnjem času ter njihove dejavnosti in izkušnje. Ženskih skupin je mnogo, tako da ne bom vseh predstavila, saj so nekatere skupine že razpadle po nekaj letih delovanja, druge pa so na začetku svoje glasbene poti.

Leta 2010 je v Sloveniji nastala skupina Mlade Kuzle s članicami Tino, Sašo, Petro in Ash, ki so preigravale pesmi kulturnih idrijskih punkerjev Kuzle iz osemdesetih let prejšnjega stoletja. Punce imajo svoje lastne skupine, vendar so se združile z namenom, da predstavijo ploščo, ki so jo Kuzle istega leta izdale, saj v osemdesetih letih ni bilo pogojev za sam izid. Koncert je potekal v Orto baru v Ljubljani, nato so Mlade Kuzle nadaljevale s samim koncertiranjem, vendar so se kasneje odločile, da prekinejo sodelovanje. V Sloveniji je nekaj punk skupin, v katerih so članice ženske, na primer skupine Golliwog, Pigs Parlament, Pankeroschi, Clockwork Psycho, Joko Ono, Drek u pest, The International Rock'n'roll Circus, Spunk on Toast itn.

Lea Dvoršak, pevska slovenske punk skupine Rukola, v svojem delu *Pankerica ni pes na kolesu* meni, da danes v Sloveniji ni več ženskih punk skupin. Izpostavi dejstvo, da so ženske na punk koncertih prisotne v manjšini, pri tem pa se morajo boriti za spoštovanje in

³ Izraz za žensko, ki se oblači in obnaša kot moški in ki so ji navadno ljubši moški športi, interesi itd.

enakopravnost na glasbeni sceni. Od glasbenic ljudje pričakujejo manj, po drugi strani pa hočejo dobiti več. Kljub temu da se je punk zavzemal za enakopravnost med spoloma, je pravi predstavnik punka belopolt moški, ženska pa je obravnavana kot »groupie«.⁴ Po drugi strani punk po načelu »naredi sam« ponuja ženskam priložnost enakopravnosti v glasbenih vodah in jo pri tem postavi v enakopravno vlogo z moškim (Dvoršak, 2014).

Aprila letos so v Ljubljani nastopile Kalifornijke Fabulous Disaster, ki so po dolgoletnem premoru naredile poslovilno turnejo po Evropi. »Glasne, hitre, samostojne in nespodobne! Tako one kot celotno gibanje je temeljilo tako na feminizmu, antiseksizmu, antirasizmu in je sploh odsevalo bolj levičarske vrednote, kot tudi sicer večinsko punk gibanje« (Matoz, 2014). S tem so tudi dokazale, da Riot Grrrl gibanje ni povsem umrlo, saj so s svojim nastopom dobro ogrele občinstvo.

Brody Dalle, pevka in kitaristka dveh ne več delujočih skupin The Distillers in Spinnerette, ki je letos aprila izdala solo album, zase pravi, da je feministka. Odraščala je s feministično in politično aktivno materjo samohranilko in nikoli ni imela občutka, da je zaradi spola prikrajšana za določene stvari. Kitaro je začela igrati pri trinajstih letih in vedno je želela biti uspešna kitaristka. Z novo ploščo, ki ni povsem punkersko obarvana, je želela združiti plesno glasbo s punk hardcorom.

Beyond Pink, ženska skupina iz Švedske, ki je glasbeno aktivna od leta 2001, je nastopila julija letos v Sloveniji, in sicer v Kopru ter Ljubljani. »Beyond Pink so ene izmed redkih hardkorovk, ki preko svoje glasbe nadomeščajo komunikacijski deficit z normativnostjo in patriarhalno hardcore sceno in družbo nasploh« (Danaja & J. N., 2011). Basistki skupine Clari Magdansös je ravno gibanje Riot Grrrl dalo vedeti, da je kljub ženskemu spolu in neznanju igranja nobenega inštrumenta lahko del glasbene skupine. V intervjuju za webzine *13. brat* je Clara zaupala, da na samem začetku glasbene poti ni želela biti članica skupine, v kateri so bili samo moški člani, saj bi se počutila neprijetno zaradi glasbenega neznanja. Bolj ji je bilo prijetno igrati s samimi ženskami, saj so bile vse na enaki stopnji glasbene izobrazbe. Na začetku so več razmišljale in pisale besedila, kot se osredotočale na glasbo, so pa z veseljem igrale na feminističnih koncertih. Clara pravi, da je gibanje Riot Grrrl vplivalo na skupino, in do njega imajo še vedno veliko spoštovanja. Poudarila pa je, da Beyond Pink ne zveni kot

⁴ Mlada ženska, ki želi imeti intimen odnos z glasbeniki.

skupini Riot Grrrl in Bikini Kill, vendar pa cenijo in imajo rade gibanje Riot Grrrl. Velikokrat se morajo posebej potruditi in dokazovati svoje sposobnosti samo zato, ker so ženskega spola. Same nosijo svojo glasbeno opremo in poznajo njeno delovanje, trudijo se dobro igrati, se same braniti in postaviti zase. Ker ljudje mnogokrat dvomijo o njihovih sposobnostih, so na koncu prijetno presenečeni in si jih zapomnijo tako po stilu oblačenja kot tudi po sami glasbi. Zase pravi, da je feministka in da je danes lahko trditi, da so ženske enakopravne ter da ni več razlik med spoloma. Vendar vsakomur, ki to trdi, priporoča, da se vključi v žensko punk zasedbo in čez nekaj let to ponovno komentira. Dekleta iz skupine Beyond Pink imajo svoj stil oblačenja in navdihujejo druga drugo. Na koncu je Clara izpostavila, da tako punk kot tudi rock scena potrebujeta več aktivnih žensk, ki so sposobne izražati vse tisto, kar čutijo in menijo, da je prav (Danaja & J. N., 2011).

Liza Graves Riersgard, vokalistka in kitaristka skupine Civet, meni, da s tem, ker so ženska skupina, navdihujejo druge ženske k igranju inštrumentov in pri tem ustvarjajo več tolerance v sami sceni. Liza je brala feministično literaturo in trdi, da je gibanje Riot Grrrl na neki način pomagalo ženskam v punk glasbi. Ženske bi morale biti aktivne ves čas na tem področju, ne samo v devetdesetih letih. Meni tudi, da so ženske sposobne narediti mnogo dobrih stvari vsak dan, glede tega pa je treba tudi kaj ukreniti (Scannerzine, 2008). Tudi ameriška skupina Civet je morala na začetku glasbene kariere dokazovati svoje glasbene sposobnosti, saj jih nihče ni jemal resno. Imele so tudi težave pri članicah, ker nekatere niso bile dovolj resne, tako da so potrebovale precej časa, preden so našle ženske z enakimi interesi. Njihov videz je tudi precej zanimiv, saj na nastopih ne nosijo hlač, temveč samo krila. S tem želijo poudariti, da se super počutijo kot ženske in nočejo, da bi jih drugi obravnavali kot moško skupino.

Ruske punkerice Pussy Riot so bile leta 2012 obtožene huliganstva in obsojene na dve leti zapora, saj so bile s pomočjo glasbe tudi politično aktivne. S svojimi nastopi, predvsem pa s performansom v moskovski katedrali, so izvedle punkovsko molitev, s katero so svetovno javnost opozorile na represivnost Putinovega režima. Tako so z umetnostjo opozorile na politične razmere v svoji državi in izrazile nestrinjanje z vladajočo politiko (Rusjan, 2012). K temu, da je bil njihov performans uspešen in učinkovit, so k uspehu pripomogli sodobna tehnologija, uporabnost spleta, spletnih omrežij in mediji. Tudi zaradi hitrosti informacij ob objavi kazni, ki je doletela članice skupine Pussy Riot, je svetovna javnost negativno reagirala na pretirano in nepravilno ravnanje ruskih oblasti. Poleg političnih predstavnikov drugih

držav, ki so pozivali Putina, naj članice oprostijo, so se angažirali tudi različni glasbeniki po celem svetu. Celotno večmesečno dogajanje in neodobranje politike predsednika Putina je po celem svetu izzvalo glasne proteste, kar kaže na velik pomen glasbenega ustvarjanja, ki ga lahko imajo glasbeniki s svojo politično angažiranostjo.

5. ANGAŽIRANA BESEDILA

Besedila so zelo pomemben element punk subkulture, saj z njimi glasbenice in glasbeniki izražajo svoja čustva, misli, kritiko ter izkušnje. V tem poglavju bom predstavila besedila glasbenic in njihova sporočila poslušalcem.

V gibanju Riot Grrrl so besedila temeljila na politični in družbeni angažiranosti ter so bila ravno tako čustvena, saj so izražala njihova občutja in jezo. Besedila so temeljila na njihovih življenjskih izkušnjah in zgodbah, ki so postavljene v družbene ter zgodovinske okvirje (Viler, 2011). V poglavju Vloga glasbe sem se dotaknila nekaterih besedil glasbenih skupin iz obdobja Riot Grrrl. Tu bom predstavila različna besedila glasbenic, saj želim prikazati in ugotoviti, kakšna sporočila vsebujejo.

Kot sem že v poglavju Vloga glasbe napisala, pesem *Don't Need You (Ne potrebujemo vas)* skupine Bikini Kill govori o zavrnitvi stereotipne heteroseksualne dinamike odnosa. Pesem se nahaja na albumu z naslovom *The CD Version Of The First Two Records* iz leta 1994.

Besedilo pesmi *Don't Need You*:⁵

Don't need you to say we're cute

Don't need you to say we're alright

Don't need your atti-fuckin-tude boy

Don't need your kiss goodnight

We don't need you, we don't need you

⁵ Za slovenski prevod glej *Prilogo 2*.

Us girls don't need you

Don't need you to tell us we're good

Don't need you to say we suck

Don't need your protection

Don't need your dick to fuck

We don't need you, we don't need you

Us whores don't need you

Does it scare you that we don't need you?

Does it scare you boy that we don't need you?

We don't need you, we don't need you

Us girls we don't need you

(Vir: PLYrics.com).

Osrednja tema pesmi *Don't Need You (Ne potrebujemo vas)* je upornišтво žensk, kjer je poudarjena misel, da moških ne potrebujejo. Skozi celotno besedilo se ponavljajo besede »ne potrebujemo vas«, s tem je izrazito poudarjena misel o samostojnosti in neodvisnosti žensk v družbi. Z besedilom izražajo svojo neodvisnost in želijo dekletom sporočiti, da se lahko uprejo moškimi stereotipom o odvisnosti žensk, ter poudarjajo feministične misli.

Skupina Civet s pesmijo *Handgun & Cocaine* iz leta 2005, ki se nahaja na albumu z naslovom *Massacre*, opozarja na socialno družbeno problematiko žensk.

Besedilo pesmi *Handgun & Cocaine*:⁶

All messed up, walking down 64th st.

Looking for trouble, well your looking for me

Surfing the town & feeling the heat

She says, who the fuck is gonna save me?

Who the fuck's gonna save me?

⁶Za slovenski prevod glej *Prilogo 2*.

*Who's to blame? She was a beat up, thrown out renegade
The time has come, well it's come today
And the two things that took away her pain
Were her handgun & cocaine...*

*It was her home life
Her brother hit her & her dad had a new wife
So she crawled into the dark, dark night
& spent her last few moments looking into the light*

*Feel it now, hear her screams & watch her drown
Take it in & get out of town
Scars like that won't fade away
She had her handgun & cocaine*

*Dead on arrival, found her on the floor
Got no hopes, no life no more
She's sixxx feet down & nobody mourns
Don't tell um the truth, don't tell um anymore
(Vir: PLYrics.com).*

Pesem *Handgun & Cocaine (Pištola in kokain)* govori o dekletu, ki beži od družinskega nasilja in zaide v svet omame. Izpostavljeni sta socialna tematika ter problematika družinskega življenja in odnosov do žensk v družini. Dekle v besedilu svojo bolečino in težave skuša pozabiti ter preboleti s pomočjo drog, pri tem pa se znajde osamljena in zapuščena na ulicah velikega mesta. Na koncu pesmi je poudarjena njena osamljenost in nerazumevanje okolice do njenih težav s tem, ko govori o tem, da nihče za njo ne žaluje ter nihče o tem več ne govori.

Pesem *Negative Reaction (Negativna reakcija)* skupine Devotchkas iz leta 2001, ki je na albumu *Live Fast... Die Young*, govori o kritikah in nesprijemljivih reakcijah okolice v sodobnem svetu.

Besedilo pesmi *Negative Reaction*:⁷

*you like to mock us but don't you know
you're just like the rest-you're society's clone
and just like a product on a shelf
you can be bought or you can be sold*

[Chorus:]

*But your negative reaction
won't bring me down
No matter what you say or do
I'll keep standing my ground*

*You love to point fingers and yet just the same
whats unique about you when you're a pawn in a game
just like a window-front mannequin
your face has no identifiable name*

[Chorus]

*I don't agree with how you think-you tell me I'm not right
you judge the book by the cover without a peek inside
You've got an ignorant answer for everything I do
you've got a chip on your shoulder and a bad attitude*

[Chorus]

(Vir: PLyrics.com).

Negative Reaction (*Negativna reakcija*) je besedilo, ki govori o stereotipih, ki veljajo v današnji družbi, o ne sprejemanju drugačnih mišljenj in idej, ki veljajo za splošno družbeno pravilo. Poudarjen je kritičen odnos glasbenic do miselnosti ljudi v sodobnem potrošniškem okolju, ki vlada v moderni družbi. Z besedami »si kot produkt na polici / možno te je kupiti in

⁷Za slovenski prevod glej *Prilogo 2*.

možno te je prodati« opozarjajo na negativne strani današnjega potrošniškega obnašanja, kjer imata glavno vlogo kapital in propaganda multinacionalk. Ne glede na vse negativne reakcije ljudi pa bodo glasbenice iz skupine Devotchkas vedno trdno stale za svojimi načeli, kar je glavno sporočilo pesmi *Negative Reaction* (*Negativna reakcija*).

Skupina Star Fucking Hipsters je s pesmijo *Church & Rape* (*Cerkev in posilstvo*) iz leta 2009 kritična do religije, saj govori o zlorabah, ki se dogajajo v cerkvenih krogih. Pesem se nahaja na albumu z naslovom *Never Rest In Peace*.

Besedilo pesmi *Church & Rape*:⁸

*all hope is put
behind her now
bled in an alley
like a slaughtered cow
the pincers sneer
reap what you sow
she didn't sign up for rape
eight weeks ago*

*society's wicked attach
reveals the souls of man
with hearts as black*

*and where it ends
a bleeding wreck
religious fervor
and disrespect
handful of men
choosing your rights
on a dark street
devoid of lights*

⁸ Za slovenski prevod glej *Prilogo 2*.

*if it's your body
then it's your choice
another matricide
without a voice*

*laws dictate these violations
when church is state
the twisted legislation
seals every fate
some just choose suicide
to hide their shame
while in back-alleys
most die in pain*

(Vir: PLyrics.com).

Z uporabo simbolov in prisposodob v pesmi *Church & Rape (Cerkev in posilstvo)* opozarjajo na skrite zlorabe cerkvenih predstavnikov in njihovo dvoličnost. Skupina Star Fucking Hipsters v tem besedilu kritično piše o posilstvih in pedofiliji v cerkvenih krogih. »Nekateri izberejo samomor / da prekrijejo sramoto / medtem ko v zakotnih ulicah / večina umre v bolečinah«; s tem jasno nakazujejo sramoto, bolečino in brezizhodnost žrtev takih zlorab.

S predstavitvijo zgoraj navedenih besedil štirih različnih punk skupin sem želela prikazati pomen in bistveno vsebino pesmi, ki govorijo o problematiki in enakopravnosti žensk. Ravno tako izražajo kritičnost do odnosov, ki vladajo v današnji potrošniški družbi, nekatera pa govorijo tudi o spolnih zlorabah in moči, ki jo ima cerkev čez stoletja. S tem, ko glasbeniki govorijo o problemih in opozarjajo na nepravilnosti ter nespoštovanje osnovnih človekovih pravic, želijo pozitivno vplivati na poslušalce in jih spodbujati k uporabi proti negativnim dejavnikom, ki vladajo v družbi.

6. EMPIRIČNI DEL

6.1. Metodologija

V diplomski nalogi sem pregledala, analizirala in interpretirala primarne, sekundarne ter internetne vire. Uporabila sem kvalitativno metodo zbiranja podatkov, in sicer polstrukturiran intervju. Za tako metodo zbiranja podatkov sem se odločila, ker nudi veliko število potrebnih informacij za raziskovanje moje naloge. Po zbranih podatkih, pridobljenih s pomočjo intervjujev, sem začela z analizo, ki vsebuje urejanje gradiva, določitev enot kodiranja in končno analizo.

Pojem kvalitativnega raziskovanja pomeni »skupni pojem za zelo različne teoretične, metodološke in metodične pristope k družbeni resničnosti« (Kardorff 1994, str. 3 v Mesec 1998, str. 22). Kvalitativno metodo lahko dojemamo na različne načine, na primer kot samostojni dodatek ali kot nasprotje, označitev in poseben poudarek v družbenem raziskovanju (Kardorff 1994, str. 3 v Mesec 1998, str. 22).

»Bistvo *kvalitativne analize vsebine* je iskanje tem (pojmov in kategorij) v empiričnem gradivu. Osrednji del kvalitativne analize vsebine je proces kodiranja, znotraj katerega raziskovalec interpretira oziroma določa pomen (s pripisovanjem pojmov in kategorij) posameznim segmentom besedila« (Lamut in Macur 2012, str. 168).

Mesec je v svojem delu *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu* postopek analize razdelil na šest faz, ki temeljijo na opisu Glaser in Strauss (1967):

- urejanje gradiva
- določitev enot kodiranja
- odprto kodiranje
- izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij
- odnosno kodiranje
- oblikovanje končne teoretične formulacije (Mesec 1998, str. 103).

Celotno zbrano gradivo, ki temelji na zapisanih intervjujih in drugih teoretičnih dokumentih, je osnova za izvedbo analize ter celotnega postopka kvalifikacije (Mesec, 1998).

Intervjuje sem izvajala z glasbenicami v punk subkulturi, ki sem jih izbrala večinoma na podlagi osebnega poznanstva, saj to zvrst glasbe spremljam že vrsto let. Najprej sem z njimi vzpostavila stik prek družbenih omrežij in se z vsako posebej dogovorila za izvedbo intervjuja. Opravila sem šest intervjujev, in sicer sem izbrala neposreden individualen polstrukturiran intervju.

Pri standardiziranem ali strukturiranem intervjuju gre za direkten pogovor med raziskovalcem in intervjuvancem na vnaprej pripravljena vprašanja, ki so enaka za vse ter se jih tudi na enak način beleži (Cohen in drugi, 2000 v Lamut in Macur, 2012). Moja vprašanja so bila za vse intervjuvanke skoraj enaka, vendar pa sem jih pri izvedbi intervjujev prilagajala glede na njihove odgovore, določena vprašanja pa sem izpustila. Pet intervjujev sem opravila neposredno z direktnim osebnim stikom, en intervju pa sem opravila prek spleta, saj ni bilo drugače izvedljivo. Za vse intervjuje sem imela pripravljenih deset vprašanj.

Intervjuje sem izvedla z aktivnimi predstavnicami punk subkulture: Sašo Hrovatin (vokalistko in kitaristko skupin Golliwog in Mlade Kuzle), Tino Rebec (vokalistko skupin Pigs Parlament in Mlade Kuzle), Moniko Batič (vokalistko skupin Nervous Stompin' in Monika & The Goritians), Monico Vizintin (basistko skupine O.S.D.S.), Lano Vučinić (kitaristko skupin Sentence in Ponor) in Vanjo Veselić (basistko skupine Sentence).

Vse potencialne intervjuvanke, s katerimi sem želela opraviti raziskavo, so pristale na moje povabilo in aktivno sodelovale v pogovorih. Omeniti moram, da so vse, ki so sodelovale pri intervjujih, odgovorile na vsa zastavljena vprašanja, z nekaterimi pa se je pogovor tudi poglobil in razširil. Med intervjujem sem nekatere glasbenice tudi bolje spoznala in zelo sem jim hvaležna za vse njihove informacije ter njihov trud, da so si za mojo diplomsko nalogo vzele svoj dragoceni čas.

6.2. Interpretacija pridobljenih rezultatov

Glasbenice, ki so sodelovale v raziskavi, so imele o položaju žensk v punk subkulturi različna mnenja. Večina intervjuvank ima pozitivne izkušnje z moškimi v tej subkulturi, ravno tako

naj bi vladala pozitivna diskriminacija v smislu postavljanja nižjih kriterijev ženskim članicam skupin kot pri moških članih glasbenih skupin. Ostale pa menijo, da je še zmeraj prisotna razlika v obravnavanju žensk v punku, saj so kljub povečanemu udejstvovanju v manjšini.

Sogovornice so na vprašanje o moški obravnavi žensk kot spolni objekt odgovorile precej različno. Tina je mnenja, da imajo glasbeniki pozitiven odnos do glasbenic v punk glasbi, saj gledajo zgolj s profesionalnega vidika pri podajanju kritik. Drugačen je odnos publike do glasbenic, ki deluje bolj na vizualni podobi glasbenih skupin. Preostale intervjuvanke imajo pozitivne izkušnje, vendar pa izpostavljajo, da so tudi v punk subkulturi moški, ki gledajo na ženske kot na spolni objekt. Kako moški gledajo na ženske v punk glasbi, ni odvisno od same subkulture, ampak od posameznikovega mišljenja in značaja. Monika pravi, da ima z moškimi v punk subkulturi samo pozitivne izkušnje, pri tem je navedla, da se je večinoma počutila kot spolni objekt le na dogodkih popularne glasbe. Predvsem pa mi je všeč Sašina izjava, da v punku ni prostora za seksizem. Tudi sama še nikoli nisem imela negativnih izkušenj ali doživela diskriminacijo ob obiskovanju punk koncertov in festivalov, ampak imam občutek, da velikokrat moški spol v subkulturi laska ženskam in se do njih obnaša z veliko mero spoštljivosti. Glede na druge subkulture menim, da je v punk subkulturi odnos med moškim in žensko veliko bolj enakopraven kot na primer v metal subkulturi, kjer še vedno vlada nekoliko bolj mačističen odnos in povečevanje moškosti.

Odnos družbe do aktivnega glasbenega delovanja žensk je v glavnem zelo pozitiven, nobena izmed intervjuvank ni imela slabih izkušenj s širšo družbo. Večina glasbenic pa pri tem pravi, da zunanja podoba pripadnikov punk subkulture še vedno vpliva na mnenja ljudi. Pri tem so izpostavile svoje prvo srečanje z ostalo družbo, saj jih večina napačno ocenjuje, vendar pa pri poglobljenem pogovoru to negativno mišljenje izgine. Medijsko obravnavanje glasbenic v punk sceni je večinoma pozitivno zaradi majhnega števila žensk, ki so glasbeno aktivne na tem področju. Večina medijev ženske v punk glasbi povečuje in jih jemlje kot nekakšno senzacijo, ampak ne v negativnem smislu. Mnogo takšnih skupin je deležnih večje pozornosti in obravnave. Seveda se najdejo tudi negativne kritike, ampak v večini primerov, če subkultura oceni, da članice preigravajo glasbo z dušo in ne samo zaradi dodatne pozornosti, so članice deležne velike podpore in odobravanja. Mnogi moški velikokrat z veseljem priskočijo na pomoč predvsem na tehničnem področju igranja in vzdrževanja inštrumentov.

V raziskavi sem se dotaknila tudi teme o gibanju Riot Grrrl tako, da sem glasbenice vprašala, ali je gibanje tudi v današnjem času še dejavno. Presenetilo me je dejstvo, da polovica intervjuvank ni seznanjena s tem gibanjem. Hrvaški glasbenici Lana in Vanja pravita, da je v Zagrebu vse več skupin, ki delujejo na tej glasbeni sceni, Saša pa izpostavi ruske Pussy Riot, saj so trenutno najvidnejše predstavnice feminističnega punk gibanja. Te so v zadnjih letih dvignile največ medijskega prahu in povzročile ponovno zanimanje za feminizem, ženske pravice, politiko ter boj proti korupciji. Na spletu so postale senzacija, podpisovale so se številne peticije in deležne so bile velike podpore tudi s strani moških glasbenikov. Vidim jih kot najbolj izrazite predstavnice tako boja za ženske kot tudi nasploh za človeške pravice v današnjem času. Zaradi drugačnega politično-družbenega sistema v Rusiji, ki ne sledi npr. evropskim smernicam, me njihov upor zelo spominja na gibanje Riot Grrrl v devetdesetih letih, ko je v Ameriki vladalo podobno družbeno nastrojeno ozračje do žensk.

Razlogi, zakaj so intervjuvanke začele poslušati punk glasbo in kaj je bilo tisto, kar jih je v tej zvrsti glasbe najbolj pritegnilo, so različni. Tina pravi, da jo je v to subkulturo pritegnila drugačnost glasbe, najbolj so jo pritegnila besedila glasbenih skupin. Zadnje velja tudi za Moniko Batič, ki pravi, da ji je všeč druženje v tej subkulturi: »Dobri ljudje, jaz ne vem, če sem spoznala kakšnega, ki je slab človek, in predvsem to, da so odprti v tej subkulturi.« Monica Vizintin meni, da ljudje začnejo poslušati glasbo iz povsem različnih razlogov, njej je bila zelo všeč glasba in tako je začela obiskovati koncerte. V mladosti si je želela biti del nečesa, zato je to prispevalo k temu, da ji je postala taka glasba všeč. Glavni razlog za izbiro te zvrsti glasbe, ki ga je navedla Lana, je vpliv starejšega brata, s katerim je skupaj obiskovala punk koncerte. Tudi Vanja je odraščala v punk subkulturi, obiskovala koncerte in najbolj ji je bila pri srcu ameriška glasbena skupina NOFX. Saši je bila najprej najbolj všeč sama glasba, nato pa se je našla v ideologiji punka. Svojo misel je podkrepila z naslednjo izjavo: »Fuck the system, pa če se še tako zljajnano sliši. In sistema se ne da zamajat, če o tem samo prepevaš. Potrebno je tako živeti vsako sekundo življenja in ne podpirati velikih, okrutnih korporacij, ki temeljijo na izkoriščanju ljudi in živali. Z glasbo lahko samo širiš idejo, akcija vsakega posameznika pa naredi spremembo.« Sama ideologija punka se je v letih spreminjala in je s prvotnega surovega nasprotovanja politiki ter v želji po šokiranju družbe prerasla v zrelejšo in veliko bolj kompleksno ideologijo. Punk se tako kot na podzvrsti deli tudi na ideologije, ki se gibljejo vse od skrajnega levičarstva in anarhije do veganstva ter borbe za pravice živali.

Poskušala sem dobiti tudi odgovore o njihovem dojemanju glasbe, ki jo same izvajajo. Tina in Monica sta poudarili pomen izražanja čustev skozi glasbo. Moniko glasba izpopolnjuje, Vanji in Lani je pomembno druženje, izražanje čustev prek glasbe ter skupna miselnost njune glasbene skupine. Saša povezuje glasbo in ljubezen do živali ter sprejema glasbo kot zelo osebno stvar, saj se z njo najbolj sprosti. Pomembno je dejstvo, da pri punk glasbi nikoli ne gre za tehnično dovršenost in znanje glasbenikov, poudarek je vedno na čustvih ter sporočilu besedil. Znanje igranja inštrumentov je in je vedno bilo sekundarnega pomena.

Na vprašanje o današnjem zanimanju žensk za preigravanje punk glasbe so glasbenice izrazile različna mnenja. Štiri intervjuvanke pravijo, da je v današnjem času zaslediti dvig ženske populacije v punk subkulturi, saj se na koncertih povečuje udeležba žensk. Izpostavile so tudi porast žensk, ki so aktivne v glasbenih skupinah, nekatere so tudi uspešne organizatorke koncertov. Dve glasbenici pa menita, da je opazen upad udeležbe žensk na koncertih, pa ne samo žensk, ampak tudi moških. Monika Batič meni, da vse manj ljudi poslušajo punk glasbo in posledično tudi vse manj ljudi obiskuje koncerte. Strinjam se, da se povečuje obisk ženske populacije na punk koncertih in festivalih, ravno tako je vse več žensk članic glasbenih skupin. Zanimivo je tudi dejstvo, da ni mnogo skupin, v katerih bi bile članice samo ženske, temveč je večinoma ena članica, preostanek skupine pa sestavljajo moški. Dober odnos publike do glasbenic v punk subkulturi je viden že v pozitivnih pohvalah glasbenic. Tina poudarja, da jo ženske poslušalke sprejemajo, in ima občutek, da je skupaj z ostalimi glasbenicami v tej subkulturi kot neki vzor poslušalkam ter oboževalkam. Pozitivne pohvale s strani žensk so dobile tudi Monika, Lana in Vanja. Lana meni, da je nekaterim ženskam vseeno, ali so ženske aktivne v glasbi, drugim pa je to zelo pomembno. Vanja se pridružuje Lani in izpostavi, da ji je zelo všeč, ko vidi, da je vse več žensk prisotnih na koncertih in na sceni nasploh. Saša ima tudi dober odnos tako s poslušalci kot tudi s poslušalkami. Monica Vizintin pa je drugačnega mnenja, saj se ji zdi, da ženske obiskujejo punk koncerte zaradi moških in ne zaradi same glasbe. Pri tem poudarja neiskrenost in nespoštovanje med ženskami, vendar ne samo v punk subkulturi, temveč nasploh.

Večina glasbenic vidi današnjo punk subkulturo v pozitivni, preostale pa v negativni luči. Tina pravi, da v Sloveniji prihaja tako do nesprejemanja punk subkulture kot tudi do zatiranja in ne podpiranja punk scene nasploh. Splošno znano je, da predvsem v zadnjih letih veliko slovenskih klubov in centrov bije bitko za obstanek ob pomakanju sredstev za kulturni program ter vzdrževanje objektov. V zadnjem času je bilo tudi sprejetih veliko zakonov, ki so

bili napisani samo za večje glasbene koncerte, in sedaj z velikimi stroški birokracije, avtorskih pravic in varnostnikov uničujejo kulturni program manjših klubov ter onemogočajo nastope neuveljavljenih skupin. V Sloveniji že od nekdaj, razen redkih izjem, ni bilo posluha za podporo alternativnemu dogajanju, zato je večina takšnih dogodkov potekala tudi v ilegali in zaskvotanih⁹ prostorih. Med te prostore spada verjetno širše najbolj znana Metelkova in njeno mesto v mestu, kjer klubi pod njenim okriljem delujejo avtonomno oziroma dandanes ne več prilagojeno zakonom, toda še vedno nekoliko bolj svobodno.

Monica Vizintin v zadnjem času vidi punk subkulturo kot neiskreno, zato ji je vse manj všeč. Meni tudi, da se zmanjšuje tako obiskovanje tovrstnih koncertov kot tudi delovanje glasbenih skupin. Monika Batič trdi, da je v današnjem času moč zaslediti vzpon punk subkulture, koncertov je vse več, tako v tujini kot v Sloveniji. Sama rada zahaja na koncerte, saj meni, da je treba punk sceno podpirati. Lana pravi, da je opazen vzpon punk glasbe z večjim številom koncertov, klubov in organizatorjev. Prav tako je mnogo literature, knjig in fanzinov, ki so povezani s punk subkulturo. Meni tudi, da je bilo v preteklosti več iskrenosti v punk sceni, vendar dodaja, da bodo le iskreni ljudje dlje časa v punk subkulturi. Vanja izpostavi pomembno dejstvo, da je v današnjem času punk postal vse bolj dostopen, saj lahko prek spletnih strani preneseš glasbo na svoj računalnik. Prav tako je vedno več webzinov in spletnih portalov, ki ponujajo informacije o aktualnem dogajanju ter novostih v punk subkulturi in s tem povezujejo globalno subkulturo.

Saša meni, da ni bojzani, da bo punk umrl, in v odgovoru omeni slovenski festival Punk Rock Holiday v Tolminu, ki iz leta v leto raste in s tem tudi privablja vse več obiskovalcev. Na splošno je moč opaziti porast tovrstnih festivalov, tako v Evropi kot v ZDA. Zgoraj omenjeni Punk Rock Holiday gre po stopinjah svojega starejšega bratskega festivala Metaldays in vsako leto privablja vse več obiskovalcev tudi iz tujine ter postaja mednarodno pisan festival. Oba festivala pa zaradi okolice in dobre organizacije postajata tudi zatočišče številnih družin, ki pripeljejo svoje otroke na metalske oziroma punkerske počitnice, in tako podmladek ob kampiranju v prijetnem okolju pride v stik tudi s punk oziroma metal glasbo. Predstavniki subkulture na podmladek gledajo s ponosom in mnogi otrokom priskočijo na pomoč z dodatnimi informacijami ter s širjenjem znanja o subkulturi.

⁹ Skvot – zapuščen prostor, običajno brez lastnika, ki ga ilegalno zasede posameznik ali večja skupina ljudi in v njem živi ter prireja koncerte in podobne družbeno-kulturne dogodke.

Z rezultati, ki sem jih pridobila s pomočjo intervjujev s šestimi glasbenicami v punk glasbi, lahko sklepam, da se v današnjem času ženske večinoma počutijo enakovredne moškim v punk glasbi.

7. ZAKLJUČEK

Na podlagi rezultatov raziskave, pridobljenih s pomočjo intervjujev z glasbenicami v punk subkulturi, lahko sklepam, da se v današnjem času ženske počutijo enakovredne moškim v punk glasbi. Večina intervjuvank je imela pozitivne izkušnje z moškimi predstavniki punk scene, manjšina pa se ni povsem strinjala s tezo o enakovrednem statusu.

Raziskava je pokazala, da je odnos družbe do glasbenega udejstvovanja žensk večinoma pozitiven, največ polemik in nasprotovanj pa povzroča videz punkerjev. Punk subkultura v današnjem času raste, kar se kaže predvsem pri vse večjem številu glasbenih festivalov, koncertov, glasbenih skupin in koncertnih prizorišč. Prav tako je mnogo literature na to temo, fanzinov in vse več webzinov, saj je danes moč najti največ informacij prav na spletu. Vsak lahko na internetu prek webzinov in spletnih strani pridobi informacije o novih glasbenih skupinah, koncertnih ter festivalskih dogodkih, prav tako pa so na voljo novice o novonastalih ploščah glasbenih skupin in o njihovih turnejah. Poleg tega pa je moč najti tudi spletne ponudnike storitev, prek katerih je mogoče poslušati pesmi in albume skupin ter v zameno za določen znesek ali pa v določenih primerih brezplačno prenesti njihove albume na računalnik. Seveda tudi v punk subkulturi prihaja do razhajanj in nasprotovanj znotraj same scene ter med pripadniki, saj je večplastna in razdeljena na več različnih podzvrsti.

Punk subkultura je ženskam ponudila možnost, da so lahko aktivne na glasbenem področju in pri tem z glasbo ter besedili izražajo svoja mnenja in ustvarjalnost. V osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se glasbenice uprle seksizmu v punku in tudi v družbi nasploh. Začele so opozarjati na neenakopraven položaj žensk v družbi in družinskem krogu. Želele so si pomagati in s tem izboljšati svoj družbeni položaj. Z angažiranimi besedili in svojim stilom oblačenja so protestirale ter opozarjale na težave, s katerimi so se srečevale. S pomočjo glasbe so se povezovale in si pomagale. V devetdesetih letih so imeli pomembno

vlogo fanzini, s katerimi so pokazale svojo ustvarjalnost in borbenost za uresničitev svojih ciljev.

Na mednarodnem glasbenem področju ima velik pomen feministično gibanje Riot Grrrl, v katerem so ženske delovale na glasbenem in političnem področju. Etika DIY (»naredi sam«) je imela velik vpliv na gibanje, saj so se ženske borile proti potrošništvu in ustaljenim družbenopolitičnim načelom. Glasba je igrala pomembno vlogo, skupine Riot Grrrl so prepevale o tabu temah, kot so nasilje nad ženskami, posilstvo, motnje hranjena itd.

Pomemben element punk subkulture predstavljajo tudi besedila glasbenih skupin, saj želijo poslušalce opozoriti na trenutno problematiko in spodbujati upor proti negativnim trendom današnje potrošniške družbe. Glasbene skupine z besedili opozarjajo na slabosti v sodobni družbi in močan vpliv multinacionalk. Hkrati želijo z glasbo pozitivno vplivati na poslušalce, spodbujati njihovo ustvarjalnost, jih izobraževati in iskati rešitve za boljši jutri. Pri tem pa je pomembna tudi sama glasba, saj s hitrimi ritmi in jeznimi, agresivnimi vokali izražajo svoje misli ter mišljenje.

Z raziskavo v okviru diplomske naloge sem začela ustvarjati video projekt, ki poteka v sodelovanju z multimedijским kolektivom JZA Crew iz Nove Gorice. Projekt bo zajemal kratki dokumentarni film, ki bo predstavljal ženske v punk subkulturi. Pri tem bom uporabila intervjuje, ki sem jih opravila in posnela istočasno za diplomsko nalogo, kar predstavlja temelje za nadaljevanje tega projekta.

Ženske so se v stoletjih borile za enakovreden in boljši položaj v družbi, s punk subkulturo pa so nekatere dobile veliko priložnost, da dokažejo sebi in drugim svojo ustvarjalnost, pogum ter moč. Zavedajo se, da le s skupnimi močmi lahko dosežejo spremembe in uresničijo svoje cilje, kar dokazujejo tudi s skupnim aktivnim delovanjem v glasbenih skupinah.

8. LITERATURA IN VIRI

BAŠIN, IGOR (1999) Punkerji, punk ni mrtev, punkerji so! V: STANKOVIČ, PETER, TOMC, GREGOR in VELIKONJA, MITJA *URBANA PLEMENA* (ur.) *Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. Ljubljana: ŠOU – Študentska založba, str. 125–134.

BENNETT, ANDY in PETERSON, RICHARD A. (2004) *Music scenes: local, translocal and virtual*. Nashville: Vanderbilt University Press.

BRAKE, MIKE (1983) *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS: Univerzitetna konferenca ZSMS.

FIŠTRAVEC, ANDREJ (2002) *Subkulture; prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*. Maribor: Subkulturni azil.

FRITH, SIMON (1986) *Zvočni učinki; Mladina, brezdelje in politika rock'n'rolla*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS in Univerzitetna konferenca ZSMS.

GRŽINIĆ, MARINA (2003) Punk: strategija, politika in amnezija. V: LOVŠIN, PETER, MLAKAR, PETER in VIDMAR, IGOR (ur.) *Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci*. Ljubljana: Cankarjeva založba: Ropot, str. 66–85.

KOLMANČIČ, PETRA (2001) *Fanzini: komunikacijski mediji subkultur*. Ceršak: Subkulturni azil.

LAMUT, URŠA in MACUR, MIRNA (2012) *Metodologija družboslovnega raziskovanja. Od zasnove do izvedbe*. Ljubljana: Založba Vega.

LEVERIĆ, PETRA (2013) *Riot Grrrls kot kritika patriarhalnega konstrukta ženskosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

MESEC, BLAŽ (1998) *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

MREVLJE, MATEJ (2004) *25 let punka v Sloveniji. Spremembe na punkovski sceni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

POTOKAR, ANDREJA (1985) Pank u Lublan. V: MASTNAK, TOMAŽ (ur.) *Punk pod Slovenci*. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS: Univerzitetna konferenca ZSMS, str. 32–46.

REYNOLDS, SIMON in PRESS, JOY (2002) Spol, upor in Rock'n'roll. V: LUKŠIČ, ANDREJ A. (ur.) *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo: Proti kulturi, Nove družine – nove stare ideologije?, Rockovske študije*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, Študentska založba, 30 (207/208), str. 249–265.

SCHILT, KRISTEN (2004) Riot Grrrl Is: Contestations over Meaning in a Music Scene. V: BENNETT, ANDY in PETERSON, RICHARD A. (ur.) *Music scenes: local, translocal and virtual*. Nashville: Vanderbilt University Press, str. 115–130.

TRIEBEL, CAITLYN (2010) *Women Pursuing Their Voices in Punk and Underground Music Culture*. Edmonton: University of Alberta.

VILER, TEJA (2011) *Pomen žensk v glasbi: primer študije Riot Grrrls*. Koper: Fakulteta za humanistične študije.

INTERNETNI VIRI:

BARB WIRE DOLLS (2014) *Naslovne slike*. [Facebook] 11. maj 2014. Dostopno prek: https://www.facebook.com/barbwiredolls/photos/pb.144642892224177.-2207520000.1406744275./742176559137471/?type=3&src=https%3A%2F%2Ffbcdn-sphotos-g-a.akamaihd.net%2Fhphotos-ak-xfp1%2Fv%2Ft1.0-9%2F1551465_742176559137471_7868288000042506588_n.jpg%3Foh%3D8a7a343786204747451194a25692de0e%26oe%3D544004D6%26__gda__%3D1414552141_83b12bf87463349507cdf53706acdf92&size=800%2C532&fbid=742176559137471 (28. 7. 2014).

BETH (2013) *Riot Grrrl - manifesto content*. [Blogspot] 26. april 2013. Dostopno prek: <http://b-hayden1114-dc.blogspot.com/2013/04/riot-grrrl-manifesto-content.html> (28. 7. 2014).

CAILEEN, NATALIE (2014) *Feminerd: Riot Grrrl Zines. Fangirls Are We*. 26. april 2014. Dostopno prek: <http://fangirlsarewe.com/2014/04/26/feminerd-riot-grrrl-zines/> (29. 7. 2014).

COMSTOCK, MICHELLE (2001) *Grrrl Zine Networks: Re-Composing Spaces of Authority, Gender, and Culture*. *JAC: A Journal of Composition Theory*, 21 (2), str. 383–409. Dostopno prek: <http://jaconlinejournal.com/archives/vol21.2/comstock-grrrl.pdf> (9. 4. 2014).

DANAJA in J. N. (2011) *Beyond Pink*. 13. Brat, Intervjuji. Dostopno prek: <http://www.13brat.net/intervjuji/2011-10-27/beyond-pink> (3. 7. 2014).

DOWNES, JULIA (2012) *The Expansion of Punk Rock: Riot Grrrl Challenges to Gender Power Relations in British Indie Music Subcultures*. *Women's Studies* 42 (2), str. 204–237. Dostopno prek:

<http://www.lalev.co/THE%20EXPANSION%20OF%20PUNK%20ROCK%20RIOT.pdf> (7. 4. 2014).

DVORŠAK, LEA (2014) *Pankerica ni pes na kolesu*. *Dnevnik, Kolumna*, 12. avgust 2014. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/kultura/fokus/pankerica-ni-pes-na-kolesu> (14. 8. 2014).

ERRICKSON, APRIL (1999) *A Detailed Journey Into the Punk Subculture: Punk Outreach in Public Libraries: Master's paper*. Chapel Hill: University of North Carolina. Dostopno prek: http://dc.lib.unc.edu/cdm/ref/collection/s_papers/id/192 (16. 4. 2014).

GRŽINIĆ, MARINA (2009) *Female Consequences: Sex and Rock'n'Roll*. Španija/Avstrija: Dig me out: discourses of popular music, gender and ethnicity. Dostopno prek: http://www.digmeout.org/texte/Grzinic_eng_ges.pdf (7. 4. 2014).

HRASTAR, MATEJA (2001) *Fanzini so tudi plačilno sredstvo*. *Mladina, kultura*, 21. avgust 2001. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/97421/.../> (9. 4. 2014).

ISAACSON, JOHANNA (2011) *From Riot Grrrl to CrimethInc: A Lineage of Expressive Negation in Feminist Punk and Queercore*. *Liminalities: A Journal of Performance Studies* Vol. 7, No. 4. Dostopno prek: <http://liminalities.net/7-4/expressivenegation.pdf> (9. 4. 2014).

LEVINE, LAUREN (2012) *Riot Grrrl's Not Dead*. Dostopno prek: <http://laurenlevineportfolio.files.wordpress.com/2013/10/riot-grrrls-not-dead.pdf> (7. 4. 2014).

MATOZ, ZDENKO (2014) *Fabulous Disaster za konec Orto festa*. *Delo, Kultura*, 29. april 2014. Dostopno prek: <http://www.delo.si/kultura/glasba/fabulous-disaster-za-konec-orto-festa.html> (3. 7. 2014).

MORAN, IAN P. (2010) Punk: The Do-It-Yourself Subculture. *Social Sciences Journal*: Vol. 10: Iss. 1, Article 13. Dostopno prek:

<http://repository.wcsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1074&context=ssj> (7. 4. 2014).

O'BRIEN, LUCY (1999) The Woman Punk Made Me. V: SABIN, ROGER (ur.) *Punk rock, So What?: The Cultural Legacy of Punk*. London: Routledge, str. 186-198. Dostopno prek: http://static.squarespace.com/static/50e79ec7e4b07dba60068e4d/t/512a3ca4e4b0c8653972aff1/1361722532437/10-29_O'Brien.pdf (16. 4. 2014).

PLYRICS.COM. Bikini Kill lyrics. Dostopno prek:

<http://www.plyrics.com/lyrics/bikinikill/dontneedyou.html> (28. 7. 2014).

PLYRICS.COM. Civet lyrics. Dostopno prek:

<http://www.plyrics.com/lyrics/civet/handguncocaine.html> (28. 7. 2014).

PLYRICS.COM. Devotchkas lyrics. Dostopno prek:

<http://www.plyrics.com/lyrics/devotchkas/negativereaction.html> (28. 7. 2014).

PLYRICS.COM. Star Fucking Hipsters lyrics. Dostopno prek:

<http://www.plyrics.com/lyrics/starfuckinghipsters/churchrape.html> (28. 7. 2014).

REDDINGTON, HELEN (2004) *The Forgotten Revolution of Female Punk Musicians in the 1970s*. *Peace Review* 16:4, str. 439–444. Dostopno prek:

<http://www.csub.edu/~mault/subcultures6.pdf> (16. 4. 2014).

RUSJAN, MARKO (2013) Česa nam Pussy Riot niso povedale. *Občasnik Kulturnega društva Mladinski center Indijanez*, str. 9. Dostopno prek:

<http://www.pekarna.net/shared/IndiJanezST1posamicno-web.pdf> (3. 7. 2014).

SCANNER ZINE (2008) *Interview: Liza Graves – Civet*. Dostopno prek:

<http://www.scannerzine.com/civet.htm> (3. 7. 2014).

SCHILT, KRISTEN (2003) »A Little Too Ironic«: The Appropriation and Packaging of Riot Grrrl Politics by Mainstream Female Musicians. *Popular Music and Society*, Vol. 26. No. 1. Dostopno prek: <http://www.public.asu.edu/~kleong/staffpage/course/riottgrrrl%20analysis.pdf> (9. 4. 2014).

PRILOGE

Priloga 1: Transkript intervjujev

Priloga 2: Prevodi besedil

Priloga 1: Transkript intervjujev

1. RAVEN	POJMI	KATEGORIJE
<p>Kako je biti ženska v punk subkulturi, glede na to, da v njej prevladujejo moški? Se ti zdi, da ste enakovredne njim, ali čutite, da ste drugače obravnavane kakor oni, da vas drugače dojemajo?</p> <p>Tina: Kar se tiče obravnave žensk in moških, ja, je malo razlike, nas je kar malo, ampak zmeraj več. Zmeraj več žensk tudi poje – so frontmanke, zmeraj več žensk igra kitare, inštrumente, ampak je še zmeraj taka tabu scena.</p> <p>Monika: Jaz še nisem doživela nekega neodobravanja s strani moškega spola. Sicer jim je bolj zanimivo, da vidijo ženske, ki pridejo na koncerte. Nisem še dobila nekega negativnega odziva na koncertih.</p> <p>Monica: Ja, po mojem mnenju je drugače. Na koncu te ne upoštevajo. Ko sem bila basistka skupine, sem bila v centru pozornosti. Tudi tu je 100-procentni mačizem.</p> <p>Lana: Jaz imam samo pozitivne izkušnje, ker sem odraščala v majhnem mestu, kjer je bil neki klub. Tam se je odvijala punk hardcore scena in je bilo več fantov kot deklet. Tam so se družili fantje in dekleta, tako da so se vedno korektno obnašali, vedno smo si pomagali in</p>	<p>Razlika v obravnavanju</p> <p>Povečanje dejavnost žensk</p> <p>Pozitivna izkušnja</p> <p>Neupoštevanje žensk</p> <p>Mačizem</p> <p>Sodelovanje med spoloma</p>	<p>Doživljanje biti ženska v punk subkulturi</p> <p>Odnos med moškimi in ženskami</p>

<p>sodelovali, celo zaščitniško se obnašali do njih. Nikoli nisem doživela negativnih izkušenj. Ko smo začeli igrati s prvim bendom, so nam pomagali. Mislim, da nas moški enakovredno sprejemajo. Menim, da je več pozitivne diskriminacije. Pri ženskih bendih so postavljeni nižji kriteriji kot pri moških bendih. Kot na primer pri prvem ženskem bendu nismo igrale kvalitetno, ampak so nas vseeno vabili na nastope, ker smo bile samo ženske v skupini.</p> <p>Vanja: Ravno tako tudi jaz imam pozitivne izkušnje.</p> <p>Saša: Biti ženska je na splošno fajn. Sama se nikoli nisem počutila »manjvredne« od moških in nisem občutila, da bi šlo komu v nos, ker sem ženska v bendu.</p> <p>Ali se ti zdi, da moški v punk subkulturi gledajo na ženske samo kot na spolni objekt ali jih obravnavajo in cenijo tudi kot glasbenice? Kakšno mnenje imaš o tem?</p> <p>Tina: Pri tem vprašanju bom rekla kar 50 : 50, zato ker marsikateri glasbenik dejansko gleda name osebno kot na glasbenico in mi lepo pove svojo kritiko, tako kot si sam misli. Hvala bogu, da se tudi to dogaja, da ni: »O, super si bila!« Misli si pa ok, ne ... Bolj se mi zdi, da pristopajo glasbeniki. Tisti, ki je v glasbi, te bolj ceni kot glasbenico na splošno in ti tudi pove, kar dejansko je prav. Mislim,</p>	<p>Enakovrednost</p> <p>Pozitivna diskriminacija</p> <p>Pozitivnost</p> <p>Pozitivna izkušnja</p> <p>Pozitiven odnos glasbenikov</p> <p>Glasbeniki cenijo glasbenice</p>	<p>Odnos glasbenikov do žensk v punk subkulturi</p>
--	--	---

<p>da je potem publika tista, ki nekako bolj poslušša z očmi, namesto tako kot izpade vse skupaj. Sem imela že od te do druge strani, oboje. Se mi zdi, da smo še zmeraj tak, malo bolj eksotičen element v tej sceni.</p> <p>Monika: So me jemali resno, moram reči. Sicer sem pač taka, da prišlo je do raznih opazk v bendu samem, tako da te malo provocirajo fantje, vse v takem smislu bolj za šalo. Drugače pa nisem dobila prav tega občutka, da bi karkoli gledali me kot nek spolni objekt. To pač sama čutiš pri sebi, se mi zdi, in po večini sem se večkrat čutila tako, ko sem bila recimo na kakšnih mainstream koncertih, če so se dogajali. Sicer ne rada zahajam na take zadeve, ampak če je že prilika, se dobiš tudi s krogom svojih prijateljev, ki so z drugih glasbenih zvrsti, in v bistvu takrat se mi zdi, da si skoraj bolj na udaru. Pač se lahko urediš malo drugače, oblečeš, počešeš malo drugače, si takoj obravnavan bolj kot nek objekt samo za pogledat. Če ne pa v punk in metalskih vodah, kar sem bila na koncertih in to, nisem dobila občutka, da bi te moški samo pogledal.</p> <p>Monica: Kot spolni objekt ne. Odvisno od ljudi, nekateri moški so taki. Z mano so se vsi zmeraj obnašali v redu. Kot glasbenica pa ja, ampak v zelo redkih primerih. V redkih primerih, kjer so v bendih glasbenice, so obravnavane kot moški. Po mojem mnenju so</p>	<p>Vizualni učinek na publiko</p> <p>Pozitivne izkušnje</p> <p>Negativne izkušnje v popularni glasbi</p> <p>Pozitivne izkušnje</p>	<p>Odnos publike do žensk v punk subkulturi</p> <p>Odnos moških do žensk</p>
---	--	--

<p>pa zelo redki primeri. Saj imajo spoštovanje, vendar tudi tukaj srečaš kretene.</p> <p>Lana: Obstajajo moški, ki gledajo na nas kot seksualni objekt, vendar pa so tudi moški, ki nas cenijo kot glasbenice in osebe. To se ne dogaja samo v punk sceni vendar na splošno, ker obstajajo ljudje, ki so šovinisti in vidijo ženske samo kot spolni objekt. To nima veze s punk in hardcore sceno, vendar so na splošno tudi taki ljudje, ki imajo negativen odnos do žensk.</p> <p>Saša: Sigurno se najdejo tudi taki, ki vidijo samo joške in rit, ampak v panku za seksizem ni prostora.</p> <p>Kaj pa družba okoli tebe? Te sprejema? Si imela kdaj občutek, da vas obsojajo oziroma drugače gledajo, ker ste predstavnice nežnejšega spola v tej subkulturi?</p> <p>Tina: Jaz mislim, da zato ker sem ženska, niti ne. Bolj je ta scena, da nas vseh, ali smo moški ali smo ženske, gledajo na tak način. Bolj se mi zdi, da te pohvalijo z ene strani: »Aha, se ukvarjaš z glasbo.« Vsaj kar sem imela jaz izkušenj. Mislim, da ni nekega pretiranega zatiranja oziroma obsojanja. Ja, je pa zanimivo, da koliko izgled še zmeraj vpliva na druge ljudi. To pa ja. Na primer, delam v baru in ko pridejo starejši, pridem do mize. Sem dobila in še vedno dobivam take poglede. Te</p>	<p>Različnost mišljenja</p> <p>Negativnost in pozitivnost</p> <p>Izjeme</p> <p>V punku ni prostora za seksizem</p> <p>Ni zatiranja</p> <p>Odnos ljudi glede na zunanjo podobo</p>	<p>Mišljenje in načela v punk subkulturi</p> <p>Odnos s širšo družbo</p>
--	---	--

<p>pogleda v tattoo, piercinge in potem, ko začneš z njimi govorit, dobim še napitnino na koncu. Tako da mislim, da ta prvi pogled, prvo srečanje še kar tako z distanco. Drugače pa se ne počutim diskriminirana oziroma kakorkoli slabšalno obravnavana.</p> <p>Monika: Niti ne, ker jaz sem igrala v ska bendu. Tako da mi smo delali komercialno glasbo. Glasbo, katero tudi starejše gospe in gospodje radi poslušajo. Nekega neodobravanja ni bilo. Igrali smo tudi po raznoraznih zabavah, ki so se dogajali čez dan, na glavnem trgu v Novi Gorici. Tako da razen pozitivnega, nisem dobila nekega negativnega odziva.</p> <p>Monica: Ne, nikoli nisem imela slabih izkušenj. Zdaj se oblačim bolj umirjeno, pred leti pa sem pretiravala. Nikoli me niso diskriminirali. Na začetku te ljudje slabo sprejemajo, vendar potem ko govorijo s tabo, vidijo, da si v redu. Če se oblačiš drugače in imaš pobarvane lase, ljudje mislijo, da se drogiraš. Ko sem še delala v baru in hodila po raznih pisarnah, nisem nikoli imela problemov. Nikoli se nisem počutila drugačna, ljudje so me sprejemali takšno, kot sem. Velikokrat se je zgodilo, da so me poslušali na javnih krajih. Verjetno zaradi tega, ker sem govorila na podlagi izkušenj, kaj pa vem.</p> <p>Saša: Kot sem že omenila, nimam slabih izkušenj. Tudi okolje, v katerem sem bila</p>	<p>Pozitivne izkušnje</p> <p>Pozitivne izkušnje</p> <p>Odnos ljudi glede na zunanjo podobo</p> <p>Biti sprejet v javnosti</p> <p>Pozitivne izkušnje</p>	
--	---	--

<p>vzgojena, je bilo brez predsodkov, skoraj »feministično«. Stara mama je celo aktivna članica društva, ki je nastalo z namenom ohranjanja spomina na družbeno vlogo in delovanje žensk v preteklosti, ohranjanja pozitivnih tradicij slovenskega ženskega gibanja in zagovarjanje enakopravnega položaja žensk v političnem delovanju in v družbi na splošno (SPŽZ – Slovenska ženska protifašistična zveza, danes pod drugim imenom). Če bi živeli na bližnjem vzhodu, bi bil odgovor precej drugačen.</p> <p>Ali poznaš glasbeno politično gibanje Riot Grrrl? Če ja, ali meniš, da je še zmeraj dejavno in če je tudi v današnjem času zaslediti določene elemente iz tega gibanja?</p> <p>Tina: Sceno ne poznam dobro. Nekako imam v glavi, kaj je to za eno gibanje. Jaz mislim, da tega ni. Scene ne poznam dobro, sploh ne moram trdit, ampak mislim, da ne. Pač, saj feministična gibanja so, ampak niso tako močna več. Pohvale za kar so naredile, da v bistvu ženske nekako prihajamo k enakopravnosti in imamo pravice, ki jih prej nismo imele. Mislim, da ravno s tem je že doseženo dosti, in mislim, da danes nekako imamo ženske dostop povsod ne glede na to, kaj delamo, ne glede na to, kje bi si rade kreirale neko kariero, nismo več gospodinje na primer. Postajamo vse bolj neodvisne in nas nič ne omejuje pri temu. Tako da mislim, da tega gibanja ni več.</p>	<p>Izkušnje glede na okolje, iz katerega prihajaš</p> <p>Nepoznavanje</p> <p>Zmanjševanje feminističnih gibanj</p>	<p>Odnos okolja</p> <p>Nepoznavanje gibanja Riot Grrrl</p>
---	--	--

<p>Monika: Za Riot Grrrl sem že slišala, ne bi govorila o tej temi, ker ne poznam, nisem seznanjena toliko in se ne bom delala pametno.</p> <p>Monica: Ne vem, če so še zmeraj aktivne.</p> <p>Lana: V Zagrebu je bilo precej feminističnih skupin in izhajali so ženski fanzini, sedaj pa je več skupin, ki delujejo na tej glasbeni sceni.</p> <p>Saša: Riot Grrrl so bile začetnice organiziranega feminističnega aktivizma v punk subkulturi, new wave pa so trenutno najvidnejše predstavnice feminističnega punk gibanja v punku, ruske Pussy Riot, ki jih zaradi njihovih performansov oziroma posledičnih ukrepov primitivne ruske vlade pozna ves svet.</p> <p>Kako dojemaš glasbo, ki jo ustvarjaš oziroma igraš? Jo obravnavaš kot nekakšno preživljanje prostega časa ali ti pomeni osebno stvar oziroma izražanje svojih čustev skozi glasbo?</p> <p>Tina: Ja, to vsekakor, jaz pojem s srcem. Jaz pojem zato, ker bi rada iz sebe dala nekaj tudi drugim. Žal mi je za take, kot sem prej rekla, ki poslušajo z očmi, jaz tega ne bi rada. Jaz bi rada, da ljudje razumejo, zakaj smo mi tam. Je pa taka scena dandanes in v naši prelepi državi, tako da mislim, da je zelo težko, da bi se še kako drugače s tem ukvarjali, da bi imeli</p>	<p>Nepoznavanje</p> <p>Nepoznavanje</p> <p>V preteklosti feministični fanzini</p> <p>Veliko skupin v tej sceni</p> <p>Novodobne predstavnice ruske Pussy Riot</p> <p>Pomen izražanja čustev prek glasbe</p>	<p>Novi val Riot Grrrl gibanja</p> <p>Glasba kot filter za čustva</p>
---	---	---

<p>to kot za eno življenjsko delo. To je zelo težko pri nas. Ja, sicer je eno preživljanje prostega časa, logično. Tudi koncerti so iz same dobre volje, same zabave, zato da se imamo mi dobro, da poskušamo na en tak zabaven način posredovat določene stvari. Jaz sama osebno dam res dosti na to, ker mi dosti pomeni, da se lahko nekako izražam.</p>	<p>Pomen izražanja čustev prek glasbe</p>	
<p>Monika: V bistvu ja, zasedlo je dosti prostega časa, tudi organiziranje samih vaj, nas je bilo dosti v bendu. Vaje so bile kar intenzivne po dve ure, tri in je zavzelo dosti prostega časa. Dejansko sem rada hodila, zaradi tega, ker me je res izpopolnjevalo in predvsem sem potem uživala v rezultatih glasbe. Saj posneli nismo dosti, koncerti pa so bili. Tisto ti daje moč in te res zapolni navznoter celo telo. To je nekaj najlepšega, se mi zdi. Da si na odru in da ljudje uživajo in vidiš, da sprejemajo tvojo glasbo na nek pozitiven način in sprejemajo cel bend.</p>	<p>Izpopolnitev osebnosti</p>	<p>Glasba kot del osebnosti</p>
<p>Monica: Ja, zelo pogrešam igranje. Ni bilo samo preživljanje prostega časa, ampak sem se izražala preko glasbe. Vse skupaj je bilo zakon.</p>	<p>Pomen izražanja čustev prek glasbe</p>	
<p>Lana: Jaz se z glasbo ukvarjam zaradi osebnih čustev in predvsem zaradi druženja, ne pa zaradi zaslužka. Tudi na Mostovni sem bila že stokrat, tudi na festivale rada hodim in se dobro počutim. Tudi v vseh mojih bendih se</p>	<p>Pomen izražanja čustev prek glasbe</p>	

<p>izraža naša miselnost.</p> <p>Vanja: Mi gremo igrat, da naredimo super stvari, super vzdušje. Gremo na koncerte, turneje, spoznavamo nove ljudi in nova mesta.</p> <p>Nikoli nismo šli z namenom zaslužka. To je pozitivna stran hardcore punka.</p> <p>Saša: Moj lajf je sestavljen iz glasbe in ljubezni do živali in ti dve stvari sta med seboj tesno povezani. Preko tega sprostim največ občutkov, zato bi rekla, da je glasba zelo osebna stvar.</p> <p>Kaj te je najbolj pritegnilo v punk subkulturo? Zakaj te je ta glasba prevzela, da jo igraš/poješ? Kakšni so tvoji začetki v tej subkulturi?</p> <p>Tina: To je bilo že toliko časa nazaj. V bistvu mi je bilo všeč to, ker ni bilo po nekih okvirjih in ni bilo zapičeno, tako mora bit. Je bilo res tisto izražanje sebe preko muzike. V bistvu takrat pri štirinajstih, petnajstih letih sem res to potrebovala. Sem potrebovala, da se dogaja, da je vse skupaj hitro. Potem ko sem začela študirat še besedila, mi je postalo toliko boljši.</p> <p>Jaz sem nekako bolj pristašica hardcora, tako da ravno ta jeza. To izražanje nekih notranjih nelagodij. To mi je bilo tisto in tudi glasba na splošno. Od vokala do hitrosti, to je tisto, kar mene res pritegne. Na tak način izražaš stvari ven iz sebe.</p>	<p>Skupna miselnost</p> <p>Bistvo ni zaslužek</p> <p>Povezava glasbe in ljubezni do živali</p> <p>Glasba je osebna stvar</p> <p>Pomen izražanja čustev prek glasbe</p> <p>Pomembnost besedil</p> <p>Pomen izražanja čustev prek glasbe</p>	<p>Ideologija punk glasbe</p> <p>Glasba kot filter za čustva</p>
--	--	--

<p>Monika: Meni se mi zdi, da najbolj besedila. Ker dejansko so globoka, čeprav ljudje se tega ne zavedajo oziroma ne verjamejo. Tudi jaz dostikrat ne razumem, samo potem primeš besedilo, prebereš in dejansko vidiš, da je res ful globoko. Glede na to, kakšna subkultura zgleda navzven, neurejeno, polno našitkov, broške, frizure čudne vseh barv, je to, kar drugi ljudje vidijo. Samo ne vidijo tega, da dejansko ljudje so isti kot ostali, kot normalni ljudje in ravno tako razmišljajo, ravno tako čutijo, samo da to izražajo na malo drugačen način, sploh skozi glasbo, v besedilih. Tako da najbolj je to in druženje. Dobri ljudje, jaz ne vem, če sem spoznala kakšnega, ki je slab človek. In predvsem to, da so odprti v tej subkulturi. Pristopiš do koga, noben ni negativen in z vsakim lahko kaj rečeš, spiješ kaj in se imaš dobro. To je najbolj važno, se mi zdi.</p>	<p>Pomen besedila</p> <p>Videz vara</p> <p>Dobrota</p>	<p>Besedila glasbenih skupin</p> <p>Odnos s širšo družbo</p>
<p>Monica: Mislim, da ko ljudje začnejo, začnejo s povsem različnimi motivi. Odvisno je tudi v katerem obdobju si rojen. Punk, tudi metal, hip hop in vse te zvrsti, še posebej v osemdesetih in devetdesetih letih, če si se zbližal, je bil motiv socialen. Mislim, da vsi motivi so bili enaki. Ko sem bila mlajša, nisem poslušala hip hopa, vendar ga zdaj poslušam in ga vidim zelo podobnega kot punk, samo ideologijo. Všeč mi je bila muzika, nato sem začela obiskovati koncerte. Mislim, da si tako</p>	<p>Različni razlogi</p>	<p>Vzroki za začetek poslušanja punk glasbe</p>

<p>del nečesa. Ne moreš si privoščiti dosti reči, vendar vidiš, da so tudi ostali na istem kot ti. Na koncu devetdesetih let je bila situacija drugačna. Leta 1999 sem bila že odrasla, nisem imela več 15 let. Razlogi zame so bili drugačni na začetku devetdesetih let. Se počutiš zgubljen in želiš biti del nečesa in potem mi je postalo všeč.</p> <p>Lana: Jaz sem začela poslušati tako glasbo zaradi starejšega brata, tako da sem tudi jaz poslušala to muziko, hodila na iste koncerte kot on. To mi je bilo zakon.</p> <p>Vanja: Začela sem poslušati skate punk glasbo, na primer NOFX so bili moja šola. Odrasla sem v tej sceni, hodila sem na take koncerte.</p> <p>Saša: Spontano. Najprej sama glasba, melodije, brzina, potem sem se našla še v ideologiji. Fuck the system, pa če se še tako zljajnano sliši. In sistema se ne da zamajat, če o tem samo prepevaš. Potrebno je tako živeti vsako sekundo življenja in ne podpirati velikih, okrutnih korporacij, ki temeljijo na izkoriščanju ljudi in živali. Z glasbo lahko samo širiš idejo, akcija vsakega posameznika pa naredi spremembo.</p> <p>Kako vas obravnava publika, glasbena industrija, mediji? Kot nekaj zanimivega, nevsakdanjega ali kot nekaj, kar ne spada v to subkulturo?</p>	<p>Pomembnost pripadnosti subkulture</p> <p>Vpliv starejše generacije</p> <p>Vpliv punk glasbe na osebni razvoj</p> <p>Ideologija</p> <p>Glasba kot širjenje idej</p>	<p>Vpliv glasbe na odraščanje</p> <p>Ideologija punk glasbe</p>
--	---	---

<p>Tina: Jaz bom rekla tako, da nimam občutka, da bi nas kdo zdaj dejansko preziral.</p>	<p>Pozitivne izkušnje</p>	
<p>Monika: Kar sem prebrala, sicer ni bilo dosti in se tudi nisemanimala, smo dobili pozitivne kritike. Tako da po večini pozitivno, sploh zanimivo jim je bilo, da je frontman ženska, kar je bilo zelo malo takrat v Sloveniji sploh v ska vodah. Smo bile ženske takrat dve, tri v ska bendih. Ne vem, pozitivno po večini, zdaj tudi s pojavo verjetno sem malo bila zanimiva, ker se ne tipično punkersko oblačim, edino, kar je, da nosim majčke bendov, ki jih kupim. Če ne pa se kar zlijem z množico, bi rekla. Glasba je bila preprosta, plesna bom rekla, tako da je bilo kar všečno tako medijem kot množici.</p>	<p>Pozitivne izkušnje</p>	<p>Medijsko obravnavanje glasbenic</p>
<p>Monica: Na televiziji ne vidiš punk glasbenic. Potem so klasične ženske v punk glasbi kot na primer Brody Dalle, ki je poročena z Josh Homme. Courtney Love je bila poročena s Kurtom Cobainom. Ni jih dosti, če so že, so postale znane zaradi moškega, to je žalostno. Medije ne zanimajo ženske v punk glasbi, ampak jih zanimajo samo zato, ker so spremljevalke znanih glasbenikov. Mislim, da jih ljudje ne sprejemajo.</p>	<p>Nesprejemanje ženskih glasbenic</p>	
<p>Saša: Slišala sem že opazko, da »babe niso za rock n' roll«, ampak to je neumnost. Mislim, da lepo dokazujemo, da temu ni tako.</p>	<p>Dokaz glasbenic o njihovi sposobnosti</p>	<p>Uspešnost glasbenic dokazuje njihovo sposobnost</p>

<p>Ali se ti zdi, da je žensk, ki preigravajo punk, vedno več ali je zanimanje za tovrstno dejavnost upadlo?</p> <p>Tina: Tudi ko gledam na koncertih, tako glasbenic, tako v publiko, vidim, da je zmeraj več žensk pod odrom. Zmeraj več žensk se udeležuje mosh pita, stage-divinga itd. Čeprav marsikateri moški na to gleda malo drugače. Zdi se mi, da prihajajo zmeraj bolj ven tudi v tej sceni. Tako da mislim, da bo vse več poseganja v to sceno.</p> <p>Monika: Meni se mi zdi, da vpada. Zdaj ne vem točno, nisem analitik, ampak se mi zdi, da mlajši kot vidim, stari petnajst, šestnajst let, so dokaj pod vplivi YouTubea. V bistvu poslušajo samo po en komad od vsakega benda oziroma izvajalca in to je bolj mainstream. Zdaj v punk vodah in še v drugih subkulturah je malo te zadeve. Se mi zdi, da noben srednješolec ni specifično oblečen. So vsi modno oblečeni in potem gredo zvečer v kakšen klub. Včasih, ko smo bili v srednji šoli, smo bili punkerji, metalci, grungerji, smo bili bolj pesti. Zdaj se mi zdi, da je dosti ponavljajoče glasbe, ki jo vsi poslušajo po radiu in po YouTubeu. Dobra glasba je zdaj kar redkost. Nikoli določena scena ne prav umre, še zmeraj bo določen procent ljudi, ki bo to poslušal in jim bo to všeč. Se mi zdi, da je manj ljudi, ki poslušajo alternativno glasbo.</p>	<p>Povečevanje udeležbe žensk na koncertih</p> <p>Zmanjševanje udeležbe žensk na koncertih</p>	<p>Različni pogledi na udeležbo žensk v punk subkulturi</p>
--	--	---

<p>Lana: Sedaj je definitivno več žensk. Mislim, da je danes več žensk v tej sceni. Več žensk gre danes na koncerte. To velja predvsem za Zagreb pa tudi za Osijek, kjer je celo več žensk kot moških. Veliko je angažiranih žensk, ki igrajo v skupinah, če ne to, pa organizirajo koncerte.</p> <p>Vanja: Več jih sedaj hodi na koncerte in več jih igra v skupinah.</p> <p>Saša: Ker je bendov vedno več, sklepam, da je tudi žensk v bendih vedno več. Je pa problem to, da se »kariera« ženske po navadi konča, ko si ustvari družino oziroma dobi otroka. Tu je moškimi sigurno lažje.</p> <p>Kako vidiš ostale ženske v tej subkulturi, ki niso glasbenice? Se ti zdi, da vas spremljajo? Kakšni so njihovi odzivi? Se ti zdi, da jih bolj pritegne punk skupina, v kateri je članica ženska?</p> <p>Tina: V bistvu imam take izkušnje, da po koncertih res dosti žensk iz publike pride do mene in me pohvali. Na splošno imam res dober občutek. Me sprejmejo in sprejmejo druge glasbenice. Mislim, da kar sprejemajo, da ni nobenega drugačnega pogleda. Ja, mogoče smo za ženske v publiki kot neke frontmanke, lahko malo drugačne. Da mogoče tudi njim po eni strani dajemo neko upanje. Res dosti žensk pride do mene in se</p>	<p>Povečevanje udeležbe žensk na koncertih</p> <p>Povečevanje žensk na koncertih</p> <p>Povečevanje žensk v skupinah</p> <p>Sprejemanje glasbenic</p>	<p>Večje število članic skupin</p> <p>Odnos publike do žensk v punk subkulturi</p>
---	---	--

<p>pogovarjamo o temu in jim razlagam, kako sem začela peti, in jim razlagam, kako imam še zmeraj glas ter kako sem se naučila peti. Jih zanima, ne pridejo tja samo tako: »Bi se slikala s tabo.« Mislim, da nas kar dobro sprejmejo. Mogoče smo jim, ne vzor, ampak lahko nas vidijo kot neko upanje, neko rešitev. Itak je odvisno od vsake posameznice.</p> <p>Monika: Meni se mi zdi, da ženske kar rade vidijo, da so ženske na odru. Po mojem bolj zaradi tega, ker vidijo, da nimaš treme, da nisi v zadregi pred dejansko sceno, ki je večino moška. Nisem še dobila nekega negativnega odziva, da bi me kakšna ženska užalila. Jaz sem dobila samo pozitivne, kar so prišle punce, ženske, mlajše in starejše, zmeraj: »Uau, dobro! Ful ste dobri!« Pač pohvale: »Super, da poješ in zgledaš dobro na odru!« Slabega res še nisem dobila, tako da samo pozitivne zadeve.</p> <p>Monica: Mislim, da tiste ženske, ki so na koncertih, so skupaj z moškim. Ne poslušajo tako glasbo, večina jih gre na koncert zaradi moških. Mislim, da jih gre malo zaradi same glasbe. Redkokdaj sem jih videla, da so bile ženske na koncertu zaradi take glasbe. Verjetno zvenim preveč mačistično, vendar jih je mnogo, ki hodijo na koncerte z moškim, ko se pa razidejo, jih ne vidiš več, jih ne zanima več. Ne vidim dosti iskrenosti med ženskami. Moški ne dajo pomen ženskam, vendar si morajo same ženske izboriti pomembno mesto</p>	<p>Glasbenice dajejo upanje</p> <p>Pozitivne pohvale s strani žensk</p> <p>Pozitivne izkušnje</p> <p>Obiskovanje koncertov zaradi moških</p> <p>Neiskrenost žensk</p>	<p>Odnos glasbenic do ostalih žensk v punk subkulturi</p> <p>Nepravilni razlogi žensk za obiskovanje punk koncertov</p>
---	---	---

<p>v sceni. Če je moški z žensko, ki jo zanima ta muzika, jo zelo spoštuje, ampak to se redkokdaj zgodi. Napaka je pri samih ženskah, ker se ne spoštujejo, ne samo v punku, temveč na sploh.</p> <p>Lana: Ni pomembno, ali igraš v skupini ali si organizator koncertov, pomembno je tudi, da hodiš na koncerte in s tem podpiraš to sceno ter vse, ki so angažirani pri tem, tako glasbenice kot organizatorje. So ženske, ki jim je vseeno, da pridejo na koncert, nekaterim drugim pa je to super in prav zaradi tega pridejo na koncert, ker hočejo podpreti take glasbenice.</p> <p>Vanja: Nam je vedno všeč, da so ženske prisotne v tej sceni. Kot je Lana rekla, to je super, da je vedno več žensk na sceni. Meni povedo: »Super ste vidve, ko igrate. Všeč nam je, da ste ženske. Super je videti žensko.« Super nas sprejemajo, spoznale smo tudi druge glasbenice, ko smo bili na turneji. Spoznali smo Tejko iz Skopja na primer, je stalno angažirana z organizacijo koncertov in igranjem v skupini.</p> <p>Saša: Jaz imam dober odnos z vsemi, s katerimi se srečujemo na špilih. Pridejo pa tako fantje kot punce. Težko pa rečem, kaj si oni mislijo o meni.</p> <p>Kakšno se ti zdi trenutno stanje v punk</p>	<p>Nespoštovanje</p> <p>Pomembna je podpora scene</p> <p>Zadovoljstvo žensk, da so na sceni</p> <p>Dober odnos s poslušalci</p>	<p>Podpora glasbenic s strani poslušalk</p>
---	---	---

<p>subkulturi?</p> <p>Tina: Kar sem bila po svetu in kar sem videla te subkulture, res ne vem, ali smo mi še zmeraj tako na splošno zatirani ali tako zaprti vase, da tega ne moremo sprejeti oziroma sploh ne damo priložnosti tej subkulturi, da se razvije. In se jo zatira z različnimi organizacijami, s takimi ali drugačnimi postopki, s takšno ali drugačno birokracijo, ker je ne rabimo toliko. Tako da mislim, da se tu kar dosti zatira in mislim, da zaradi tega nekako upada, zato ker ni podpore, da bi se to razvilo. Dobrih bendov je dosti, samo ne morejo prit ven. Zdi se mi, da nam še kar dosti manjka. Bila sem na Hrvaškem in v Srbiji, tam ni problema. Tam scena še živi in jim tudi dopustijo. Občine jih podpirajo, da imajo klub, da se dela taka scena. Je kar kritično.</p> <p>Monika: Zdi se mi kar dobro glede organizacije koncertov, zmeraj se kaj dogaja. Če ni blizu, je pa recimo sto kilometrov proč. Se organizira od hardcora do punka, v bistvu vse. Tudi v Sloveniji se pokriva scena. Organizatorji se po večini kar pritožujejo, da ni obiska, da ljudje so raje doma za računalnikom in gledajo na kavču televizijo. Imeli smo veliko srečo, da smo imeli Pieffe v Lučeniku, imamo veliko srečo, da imamo Mostovno in zmeraj največ alternative je prav tukaj. Ljubljana ni daleč, in sicer Metelkova. Orto se je kar skomercializiral, ampak še</p>	<p>Nesprejemanje te subkulture v Sloveniji</p> <p>Ni podpore sceni</p> <p>Vzpon punk subkulture</p>	<p>Ne podpiranje subkulture v domačem okolju</p> <p>Razvoj in rast punk subkulture</p>
---	---	--

<p>zmeraj naredijo organizatorji tudi kakšen dober koncert. Festivalov je v Evropi dosti, od takih, kjer je prav mešana glasba, kot recimo češki Mighty Sounds. Tudi Avstrija ima dosti festivalov, tako da poleti je dosti dogajanja. Tako da moram reči, da dobim kar dosti zase, čeprav ne poslušam zmeraj te glasbe, ko grem na koncerte, ampak grem zaradi tega, ker zelo rada podpiram sceno. Rada pridem na koncert, saj se družiš, popiješ kaj in to je to. Če pa prav greš poslušat tvoj bend, ga poslušaj in da so tu v bližini, tisto pa itak je treba iti, malo pokupiš njihovega mercha, tako da podpiraš to sceno. Na koncerte sem zmeraj rada hodila, že od petnajstega leta naprej.</p>		
<p>Monica: V zadnjem času mi je vse manj všeč, sama scena mi ni več všeč, ker ni več iskrena. Je kot ogledalo današnjega sveta, tako punk, kot hip hop. Nikogar ne briga nič in to se vidi v glasbi, bendov ni več, ljudje ne hodijo več na koncerte in mi ni več všeč. Všeč so mi moji spomini in kar je bilo nekoč. Če bi bila še enkrat mlajša, ne vem, če bi se spet odločila za tako sceno, verjetno bi bila sama.</p>	<p>Podpora scene</p> <p>Neiskrenost</p> <p>Zmanjševanje glasbenih skupin</p> <p>Zmanjševanje obiskovanja koncertov</p>	<p>Ne podpiranje subkulture v domačem okolju</p>
<p>Lana: V davnih devetdesetih letih je bilo vse drugače. Zdaj je več klubov, koncertov, več ljudi, ki organizira koncerte. Mislim, da je več literature, knjig, fanzinov. V preteklosti je bilo več iskrenosti, sedaj je precej lažje, ampak tisti, ki je iskren, bo v tej sceni več časa tudi sedaj.</p>	<p>Vzpon punk subkulture</p> <p>Sedanja neiskrenost</p>	<p>Razvoj in rast punk subkulture</p>

<p>Vanja: Več se sedaj dogaja. Punk je postal vse bolj dostopen, na primer preko spleta z downloadom glasbe. Včasih smo morali presnemavati kasete, frajer je bil tisti, ki je imel čim več kaset. Sedaj je enostavno, saj s klikom snameš glasbo in jo poslušáš. Vse je bolj dostopno, ogromno je koncertov, dogodkov, več alternativnih mest, ki niso vezani samo na hardcore punk sceno, temveč na celotno aktivistično sceno.</p> <p>Saša: Glede na to, da smo se ravno dobro vrnili iz PRH festivala, ki iz leta v leto raste in privablja vedno več obiskovalcev, ni bojazni, da bi punk umrl. Koliko od teh ljudi pa je true, to je pa druga zgodba ...</p>	<p>Razvoj tehnologije omogoča boljšo dostopnost scene</p> <p>Vzpon punk subkulture</p> <p>Vzpon punk subkulture</p>	
--	---	--

Priloga 2: Prevodi besedil

A: Prevod besedila *Don't Need You* skupine Bikini Kill

Ne potrebujemo vas, da nas pohvalite da smo lepe
Ne potrebujemo vas, da nam poveste da smo v redu
Ne potrebujemo vaše jebene fantovske drže
Ne potrebujemo vašega poljuba za lahko noč

Ne potrebujemo vas, Ne potrebujemo vas,
Me dekleta vas ne potrebujemo

Ne potrebujemo vas, da nam poveste da smo dobre
Ne potrebujemo vas, da nam poveste da nismo dobre
Ne potrebujemo vaše zaščite
Ne potrebujemo vaših penisov za seks

Ne potrebujemo vas, Ne potrebujemo vas,
Me kurbe ne potrebujemo vas,

Ali vas straši dejstvo, da vas ne potrebujemo?
Fant, ali te straši dejstvo, da vas ne potrebujemo?
Ne potrebujemo vas, Ne potrebujemo vas,
Me dekleta vas ne potrebujemo

B: Prevod besedila *Handgun & Cocaine* skupine Civet

Opita hodim po 64-ti ulici,
Če iščeš težave, potem iščeš mene,
Surfam po mestu in čutim napetost,
One je rekla, kdo za vraga pa me bo rešil?
Kdo za vraga bo pa mene rešil?
Koga je za kriviti? Bila je le pretepena in zavržena odpadnica
Čas je prišel, prišel je danes

In edini dve stvari kateri sta odgnali njeno bolečino
Sta bila njena pištola in kokain

Krivo je bilo njeno domače življenje
Njen brat jo je pretepal in njen oče je imel novo ženo
Zato se je odplazila v temno, temno noč
In porabila nekaj njenih zadnjih trenutkov gledajoč v luč

Začutijo sedaj, sliši njene krike in opazuj jo kako se utopi
Vzemi jo in zapusti mesto
Brazgotine kot so te, ne bodo zbledele
Imela je njeno pištolo in kokain

Ob prihodu bila je mrtva, našli so jo na tleh
Nima več upanja, nima več življenja,
Zakopana je tri metre pod zemljo in noben ne žaluje
Ne povejte jim resnice, ne povejte jim nič več

C: Prevod besedila *Negative Reaction* skupine Devotchkas

Rad nas zbadaš, toda ali ne veš
Si isti kot ostali, le še en klon družbe,
in si kot produkt na polici
možno te je kupiti in možno te je prodati

Refren:

Toda tvoja negativna reakcija
nas ne bo ustavila
Ni važno kaj govoriš ali delaš
vedno bomo trdno stale za našimi načeli
Obožuje iztegovati prst proti ljudem in obenem si enak njim
Kaj unikatnega na tebi ko si le figura v igri,
Enak si kot lutke v izložbi
Tvoj obraz nima nobene identitete

Refren

Ne strinjam se s tvojim razmišljanjem, ko mi govoriš da nimam prav
Sodiš knjigo le po platnicah brez, da bi pokukal v njo
Za vse kar naredim imaš ignorantski odgovor
Na svoji grbi nosiš jezo in tvoja drža je pokvarjena

Refren

D: Prevod besedila *Church & Rape* skupine Star Fucking Hipsters

Ni več upanja za njo
krvavi v ulici kot zaklana krava
klešče z nasmehom
žanjejo kar so posijale
ni se prijavila za posilstvo
osem tednov nazaj

družba zlobno pritrjuje
razkazuje dušo človeka
s srcem črnim kot

in ko se vse konča
krvava razvalina
verske vneme
in nespoštovanja
peščica ljudi
določa tvoje pravice
v temni ulici
brez sleherne svetlobe
če si lastiš svoje telo
potem je odločitev tvoja
še ena usmrtitev matere

brez glasu

zakoni narekajo kršitve

ko cerkev je država

izperjena zakonodaja

zapečati vsako usodo

nekateri izberejo samomor

da prekrijejo sramoto

medtem ko v zakotnih ulicah

večina umre v bolečinah